

עפכע רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינמאן

* *

גיליון אדר א' תשכ"ד

נרמב"א
נשיא
נשיא

הקדמה

השיחות, המאמרים, והקטעים שבגיליון זה של שפע רב, עוסקים ברובם, בדרכים שונות, בציר של הידיעה והאמונה. ביכולת לדעת את מה שצריך לדעת, וביכולת לקבל בשמחה או לפחות בתמימות את מה שאיננו מבינים.

חודש אדר (וגם, כפי שהרב מבאר, ה'אח' שלו - אדר א') מזמין עיסוק בשאלה זו מצדדיו השונים - למן ההנחייה המופיעה בתלמוד: "משנכנס אדר מרבין בשמחה", שמעמידה כמובן את השאלה כיצד אפשר לצוות על שמחה, ובעצם מהי שמחה. אחת הדרכים שבהן הרב עדין עונה על שאלות אלו היא ששמחה היא קבלת הדברים בשלמות, והדרך להגיע אליה היא על ידי ישרות הלב. חוסר ההתחכמות.

צד אחר שמופיע בחודש אדר, שהגמרא קושרת במישרין לפורים - הוא יום ז' באדר; יום ההולדת והפטירה של משה רבנו. על פי החסידות, משה מבטא את הדעת מצד אחד, ואת האמונה מצד שני. האדם שהגיע הכי גבוה שאפשר, שמסוגל להתווכח עם הקדוש ברוך הוא, והעניו מכל האדם אשר על פני האדמה. בתורה שקיבלנו על ידי משה מופיעה הכפילות הזו גם: אנו מצווים להאמין בתורה, ולקבל אותה, ומצד שני, כמו שהרב היה אומר, אין ספר מלא שאלות כמו התלמוד; אנחנו לומדים את התורה באמצעות הדעת שלנו, ומנסים להפנים אותה אלינו.

משה רבנו היה הראשון שנלחם בעמלק, שמבטא את שנאת ישראל מחד, ומאידך - את הספק, חוסר היכולת לדעת משהו בבירור, שנובע, לפעמים אולי, מגיסיון לדעת יתר על המידה. בפורים, ומשהו מזה גם בפורים קטן, אנחנו מצווים למחות את זכר עמלק, להגיע 'עד דלא ידע', מעבר לשאלות ולתמיהות, לאמונה ובטחון בקדוש ברוך הוא, ולמפגש, למעלה מטעם ודעת.

אנחנו מקווים שהגיליון יעזור ללומדים בעבודות השונות שמביאים החודשיים הקרובים, ויביא להתחזקות בשמחה ובחיות בעשייה, למרות הקשיים הרבים שהמצב והתקופה מזמנים, לאמונה, ולתקווה. ושהחודש יתהפך לנו מיגון לשמחה, מאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול. ויתקיים בנו "תם ויושר יצרוני כי קיוותיך".

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתף בהפקת הגיליון: נתנאל איתי

להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש להצלחת ולשמירת חיילי צה"ל

ולרפואת אברהם אבא בן בריינדל חנה

בתוך שאר חולי ישראל

תוכן עניינים

חודש אדר א'

7..... אדר א' ופורים קטן - 'לפתוח את הדלת', התוועדות.

18..... 'לא לדעת' - שיחה לפורים.

'תורה ציווה לנו משה' - ז' אדר, יום לידת ופטירת משה רבנו

22..... 'הרועה הנאמן' - ליקוט בעניינו של משה רבנו.

30..... מורשה קהילת יעקב - נאום ב'דינר'.

"לישרי לב שמחה"

37..... יסוד התמימות והאדם המודרני - מאמר מ'רשפים'.

45..... ישרי לב - רשימה.

קטע לסיום

49..... עץ הדעת ועץ החיים.

אדר א'

” השנה הבאה בלוח השנה היהודי שלנו היא שנה מעוברת, שיש בה שלשה עשר חדשים, חודש אחד יותר מבכל שנה. מסורת היא בידינו כי שנה כזו צופנת בקרבה יותר שינויים ויותר מאורעות משמעותיים מאשר שנה רגילה, ולפיכך אנו צריכים לעשות לקראתה יותר הכנות ויותר כוונות כדי שצפונות השנה יהיו לטובה ולברכה.

” יהי רצון שבברכת ה' עלינו, ומכח מעשים טובים והחלטות טובות שנעשה אנחנו, תהיה השנה הבאה מרובה משנים אחרות בבשורות טובות בישועות ובנחמות, שכל שלשה עשר החדשים, שהם מנין "אהבה", אכן יגיעו אלינו בטוב הגלוי לעינינו, ונזכה להיות מאושרים ושמחים בהם.

(ברכה לשנת תשס"ה)

” בגמרא כתוב שכאשר הפור של המן נפל בחודש אדר, הוא שמח שמחה גדולה משום שזה החדש שמת בו משה רבינו. מה שהוא לא ידע זה שחודש אדר הוא גם החודש שבו נולד משה רבינו. מהגמרא יוצא לכאורה, שאמנם משה מת בחדש הזה, אך יום הפטירה לא חשוב כמו היום שנולד בו. למעשה, חודש אדר וסיפור פורים באופן כללי התחיל מבחינות מסוימות כמו לווייה, משום שהיהודים בכו והיו עצובים, אבל בסופו של דבר החודש נגמר כמו לידה - בשמחה ובחגיגה גדולה.

” (התוועדות י"א ניסן תשע"ה)

אדר א' - לפתוח את הדלת קטע מהתוועדות פורים קטן, תשנ"ז

מרבין בשמחה

נוהגים לומר ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה", אבל באופן מעניין המימרה הזו מופיעה בצורה מוזרה במסכת תענית: "כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". הצירוף הזה מורה על קשר פנימי בין חודש אב לחודש אדר. מצד אחד אפשר לראות אותם כשני הקטבים של השנה, אדר הוא חודש של שמחה ואב הוא חודש של עצב, אבל יש עוד נקודות שבהם נראה ששני החודשים הללו משמשים כמעין שני צדדים, שני עולמות, שמקבילים זה לזה. במסכת סנהדרין מופיע שניסו לעבר את השנה ולהוסיף עוד חודש אב, זאת אומרת שיהיה אב כפול. בסוגריים אני מוסיף שיתכן שחודש אב כפול היה מתאים מאוד לסוג מסויים של יהודים... תארו לעצמכם שהיה לנו גם 'תשעה באב קטן', איזה עונג זה היה עושה לאנשים מסויימים...

תארו לעצמכם איזה דיון אפשר היה לעשות לגבי תשעה באב קטן. מה עושים בתשעה באב קטן? מה דיניו? מה גדריו?

וכן הלאה. בכל אופן, זהו צד אחד של קשר בין שני החודשים הללו. עם זאת, הלשון "כשם שמשנכנס אב" נראה על פניו מוזר, היה אפשר להגיד: "משנכנס אדר מרבין, ומשנכנס אב ממעטין". יתכן שהעניין הזה עומד על טיבם של ישראל. יש אנשים רבים שקוראים "משנכנס אב ממעטין בשמחה" ואומרים לעצמם: "זה דבר רציני, על זה צריך להקפיד", תראו בפועל איך זה נוהג כיום שמשנכנס אב לוקחים את זה ברצינות. לא רוחצים, לא מכבסים ורואים איך אנשים עושים את זה ברצינות גדולה. אז לאנשים כאלה אומרים שכשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה ועושים את זה עם כל הפרטים והדקדוקים וההידורים וכל העניינים שעומדים על זה, כך צריך גם לעשות "משנכנס אדר מרבין בשמחה", שיעשו את זה גם כן ככה במלוא הרצינות וההתלהבות... בכל אופן, יש דין של "משנכנס אדר" ובאמת צריך היה להרבות בשמחה, והמשמעות של להרבות בשמחה נראית בפשטות, שמישהו מוסיף לו גדר של שמחה, מוסיף דברים של שמחה, כמו שכתוב בגמרא ש"בונים בניין של שמחה" ו"נוטעים

נטיעה של שמחה" - דברים שבחודש אב
נמנעים מלעשות.

אז מן הצד הזה כשמגיע פורים קטן
שהוא יום בתוך חודש אדר ומוסיפים בו
איזה זמן של שמחה אז מקיימים פשוט
את העניין של מרבין בשמחה - עושים
עוד יום אחד של שמחה ויש בזה בוודאי
קיום מצווה מדרבנן.

פעם היו יהודים שכשהגיע לידם מצווה
דרבנן הם היו ששים ושמחים שהם זוכים
לקיים מצווה שאמנם לא כתובה בדיוק
בשולחן ערוך, אבל בכל זאת זו מצווה
חדשה וזה חידוש של מצווה.

סיפרו פעם שהיה יהודי אחד שקראו
לו השיכור מקרקוב, והוא היה נוהג
להשתכר במשך כל חודש אדר. והוא
היה מסביר את מנהגו כך: הרי כל
העניין הזה שהמן קבע יום אחד בשביל
להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים
הוא לכאורה תמוה. המן היה איש מעשי,
איש חשוב, אפילו המדינאים שלנו יודעים
שאי אפשר טכנית ביום אחד להשמיד,
להרוג ולאבד את כל היהודים. המן ידע
שזה ייקח חודש שלם לחפש ולהרוג את
כל היהודים, אלא מה? הוא חשש שמא
בכל זאת התוכנית שלו תיכשל, הצרה
תתהפך לישועה ואז היהודים יעשו חג
של חודש ימים - הוא לא רצה שליהודים
תהיה נחת רוח, אז הוא צמצם את
התכנית שלו והכריז רק על יום אחד...

אבל, אמר השיכור, מכיוון שאני יודע את
כוונת המן הרשע - להרוג את היהודים

כל החודש כולו, אז אני עושה שמחה
כנגדו כל החודש כולו... זה עוד צד של
החודש הזה שהוא חודש שבעצם מחזיק
את העניין של פורים בכל החודש כולו.

הכפילות של אדר

העניין של חודש אדר שני הוא בעצם
פלא. הפלא הוא לא שמעברים את
השנה, עיבור השנה נובע מתוך טבע
המציאות. אם אני רוצה לשמור גם על
שנה של חודשים וגם על שנות החמה,
אז אין עצה אלא לעבר את החודשים,
אין לזה פתרון מעשי אחר, והדבר הזה
נעשה, להבדיל, גם בתרבויות אחרות.
שיש להן את הבעיה הזו, זה דבר פשוט.
השאלה שיש כאן היא: למה קוראים
לחודש הנוסף חודש אדר? שיתנו לו
שם חדש. הרי ההגדרה שיש שני אדרים
יוצרת המון בעיות הלכתיות: שאלות של
בר מצוות, שמחות, היארצייטים שחלים
בחודש אדר - באיזה חודש לעשות אותם
באדר א', באדר ב', או שצריך לעשות
אותם פעמיים? וזו באמת מחלוקת
בפוסקים סביב כל השאלות הללו.
אבל עצם השאלה היא למה לא נותנים
לחודש הזה שם חדש? שם בפני עצמו
כדי שהוא לא יצטרך להיות צמוד לחודש
אדר הרגיל.

התשובה לשאלה הזו קשורה בצד מסוים
למימד מהותי של כפילות שיש בחודש
אדר. ניתן לראות זאת במערכת אחת
שמלווה את החודשים שלנו - מערכת
המזלות. הקשר בין המזלות לחודשים

לנו את 12 שבטי ישראל וזהו קשר שמופיע בהרבה ספרים כקשר שמבטא עניין פנימי. על דרך הסוד, החודשים וגם השבטים קשורים שניהם למערכת אחרת שקוראים לה '12 גבולי אלכסון', שגם על זה יש דעות שונות מהם בדיוק הגבולים הללו, אבל בתמצית הדבר, 12 גבולי האלכסון קשורים לעניין שהוא בטבע המציאות והם בעצם עומדים על המימדים הבסיסיים של המרחב. הקוביה בנוייה משש כיוונים וגבולי האלכסון הם הקוים האלכסוניים שבתוכה.

המספר 12 מופיע אם כן בשלושת התחומים הללו: החודשים, האלכסון והשבטים. התחומים הללו מבטאים בעצם את שלושת המרחבים של העולם, המכונים: 'עולם, שנה ונפש'. 'עולם' הוא המרחב של המקום, 'שנה' הוא המרחב של הזמן, ו'נפש' הוא המרחב של הנפשות. שלושת המרחבים הללו מהווים ביחד שלמות אחת של עולם: כל עולם בנוי ממקום, וזמן, ומה שיש בתוכם.

החלוקה הזו היא חלוקה מאוד בסיסית, והיא עומדת על תפיסת המקום והזמן בתור תפיסה בסיסית של מרחב אמיתי, אבל גם העניין של המרחב האמיתי הוא חסר משמעות כאשר הוא מרחב ריק, כשהוא רק מסגרת בלי תוכן, וזהו העניין של הנפש.

בצד מסויים אפשר להגיד שרבותינו הקדימו הרבה את כל אלה שעוסקים בתחום הזה במדע בעניין הזה שהם ראו זה מכבר את העניין של המקום והזמן

הוא ביסודו של דבר קשר אסטרונומי, למרות שכבר הרבה מאוד שנים המזלות לא תואמים אפילו לחודשים הלועזיים, לא כל שכן לחודשים היהודיים. לפי החשבון נצטרך אלפי שנים כדי שהסטייה של המזלות תתוקן, עד שכדור הארץ יעמוד שוב מול הכוכבים באותה עמדה, והמזלות יתאימו לחודשים. יש כל מיני

העניין של

חודש אדר שני

הוא בעצם פלא.

הפלא הוא לא

שמעברים את השנה,

עיבור השנה

נובע מתוך טבע

המציאות.

הסברים טובים יותר ופחות לקשר בין המזלות לחודשים, למה אב הוא אריה ולמה תשרי הוא מאזניים.

המספר של החודשים בכלל, קשור למערכת הרבה יותר גדולה שקשורה לאופן שבו אנחנו מדברים על העולם בכלל. יש לנו 12 חודשים וכנגדם יש

יוסף אף על פי שהוא מתחלק - הוא בכל אופן, אחד. אותו דבר אנחנו אומרים על חודש אדר: שחודש אדר הוא ביסודו של דבר חודש אחד שמתפצל לשניים.

זו הסיבה שכל הדיונים והדינים ביחס לשני האדרים באמת עוסקים בשאלה: באיזו מידה אני רואה אותם כחודש אחד

**אדם יכול להגיד
שהוא רוצה להרבות
בשמחה מפני
ששמחה היא דבר טוב,
יותר מזה -
שמחה היא
פתח להרבה
דברים טובים**

שכופל את עצמו או שעולה על עצמו מחדש, ובאיזו מידה מדובר בזמנים שונים שבאים זה אחר זה. אני אומר את כל זה משום שחשוב להכיר כיצד הזמן שלנו עובד וממה הוא עשוי.

לא כשני סוגים שונים לחלוטין של הוויה אלא כמימדים שנכנסים אחד בתוך השני ושיש להם קשר אחד עם השני; יש להם הקבלה אחד עם השני. זה בערך כמו שאנחנו תופסים כעת, שמימד הזמן הוא מימד רביעי בתוך המציאות של העולם, אלא שאנחנו מוסיפים מימד נוסף - לא רק מרחב וזמן אלא גם - תוכן או 'נפש'. בתור המערכת הכוללת של 'עולם שנה נפש' אנחנו מוצאים את 12 גבולי האלכסון שמגדירות כל מרחב תלת מימדי, את 12 החודשים שמבנים את הזמן, ואת 12 השבטים שהם שייכים לבחינה של נפש, ולכן, במובן הזה, לכל המערכות הללו יש שייכות אחד עם השני.

מעניין לראות שגם בתחום של השבטים יש 12 ויש 13. אנחנו אומרים ב'אחד מי יודע' שיש 'שנים עשר שבטיא', אבל לאמיתו של דבר יש לנו שלושה עשר שבטיא. בהרבה הקשרים מוציאים את שבט לוי ולא מונים אותו ואז נשארים שנים עשר שבטים. למשל, במחנה ישראל במדבר, ששם יש מודל מדויק שמבטא את הקווים שבונים בתוך המימד של המרחב במקביל למימד של השבטים. ושם אנחנו מוצאים שנים עשר שבטים בלי שבט לוי שנמצא בלב של המחנה.

כשם שבתוך השבטים יש לנו שבט יוסף שמתפצל לשני שבטים, ליוסף א' וליוסף ב', כך חודש אדר מתפצל לשני אדרים - אדר ראשון ואדר שני. וכשם שבשבט

פתיחת הלב

אדר או חודש ניסן או חודש אב. אדם יכול להגיד שהוא רוצה להרבות בשמחה מפני ששמחה היא דבר טוב, ויותר מזה - שמחה היא פתח להרבה דברים טובים.

בשביל מה אנשים צריכים פתחים? הסיבה היא שאנשים הם מצומצמים, הלבבות אטומים והפתח של הלב הוא לא פעם כמלוא מחט סדקית, וזה אם יש לאדם מזל, אם לא, אז צריכים לחפש את הפתח ללב במיקרוסקופ... על מה עומדת פתיחת הלב? תראו, אחת מהצרות הגדולות בעולם הדתי היא שמאכילים את האדם בכל כך הרבה דברים טובים, עד שבן אדם כבר לא יכול לשמוע איזשהו דבר חדש ולהרגיש ממנו איזו התרגשות הלב. הוא כבר שמע דבר דומה לזה או כיוצא בזה. הנקודה הזו היא מכשול גדול בשביל לקלוט דברים באופן אמיתי והוא נוצר מזה ששומעים יותר מדי דברים. וכל הדברים הופכים להיות תפלים וחסרי משמעות.

סיפר לי פעם מישהו שישב פעם עם איזו קבוצה של בחורים ובחורות ישראלים שהיו בטיול בהודו או נפאל, לא היו ספרים אחרים אז הוא ישב איתם עם סידור והוא ביקש ממישהו לא לשיר, לא לעשות שום דבר, אלא רק לקרוא בקול את המילים של תפילת ערבית - 'מעריב ערבים', 'אהבת עולם', וכך הלאה.

הוא סיפר לי, שהאנשים שם יצאו מגדרם מההתפעלות. מההרגשה של התרוממות הנפש, דברים כאלה שאוזן לא שמעתם מעולם. הם הרגישו שהם

על כל פנים, מכיוון שאנחנו עכשיו בחודש אדר, לכל הדעות צריך להרבות בשמחה. כשמדברים על להרבות בשמחה יש תמיד שאלה שעולה: 'ולשמחה מה זו עושה?' רואים אדם שמח והשאלה היא תמיד: מדוע אתה שמח, מה קרה לך שאתה שמח. מן הצד השני, מעניין לראות שאנשים שנכנסים למרה שחורה הרבה פעמים נכנסים למרה שחורה סתם ככה, אף אחד לא שואל אותם על מה העצב.. כל אחד יודע שיש דיכאונות, דכדוכים, כאבי לב וכאבי נפש, זה פשוט לאנשים.

תארו לעצמכם שאני הולך ורואה מישהו מידידי הולך עם האף למטה ומרגיש את עצמו מסכן, ושפוף, אני מניח שאולי קרה משהו אבל אני לא חושב שזה מחוץ לגדרים או מחוץ לגורמה. תארו לעצמכם שלעומת זאת אדם ילך ברחוב וישיר בקול, מה הבריות יאמרו עליו? אם הוא הולך ברחוב בדכדוך לאף אחד לא יהיה אכפת. אבל אם הוא הולך ושר ברחוב מיד יחשבו שהוא מעורער בנפשו. תארו לעצמכם שמישהו קם בבוקר ואומר: "הקדוש ברוך הוא נמצא בעולם ואני עוד חי אז שמח ורוקד", האם זה יראה טבעי או שישקלו להכניס אותו למוסד סגור?

הנקודה היא שכשאומרים שיש עניין שצריכים להרבות בשמחה, לא תמיד חייבים למצוא תירוצים בשביל השמחה; אני לא חייב לשמוח בגלל שזה חודש

ברכת המזון. אז באים לבן אדם ואומרים לו תברך ברכת המזון והוא עולה ומתעלה מתוך העניין הזה של ברכת המזון. היה צדיק אחר שאמר שכן אדם יכול להגיע ליראת שמיים מאכילה בלבד, כמו שכתוב, "ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו" מאכילה בלבד בן אדם יכול להגיע להתפעלות ועלייה גדולה.

ובכל זאת למה האדם לא מגיע לזה? בגלל המשך הפסוק: "ישראל לא ידע עמי לא התבונן". הרבה פעמים אדם שומר על עצמו שמירה מעולה כדי ששום דבר לא יכנס אל ליבו. שמירה שהיא כעין השמירה שאדם שומר את עצמו שחלילה לא יינזק. תארו לעצמכם שכן אדם באמת שומע איזה דבר והדבר הזה נכנס לליבו כמו שהיו אומרים "כארס של עכנא". זו דוגמה טובה לעניין הזה - בא נחש, נושך מישהו, נחש לא נושך כמו זאב, הוא לא יכול, יש לו פה קטן ושיניים קטנות. עכשיו מה קורה ב"ארס של עכנא"? הנשיכה לא כואבת יותר מאשר נשיכה של תרנגולת. אלא שאחר כך הרעל נכנס לתוך הדם. וכשזה נכנס לתוך הדם אז מתחיל שם לרתוח איזה דבר. וכשמתחיל לרתוח איזה דבר, אז בן אדם מרגיש שהוא נחנק מזה, שהוא לא יכול לזוז יותר, הוא מרגיש שהוא לא יכול לנוע יותר. כל הדברים האלה, זה בא מחמת "הארס של עכנא". באותו אופן צריך להיות שכן אדם שומע איזה דבר, והדבר נכנס בו ולא נותן לו מנוח.

אז העיקר הוא שצריך לחיות באופן כזה

מגיעים לאיזושהי דרגה למעלה מעלה. למה? מפני שזה היה בשביל רובם, אני חושב, פעם ראשונה שהם ראו סידור, בין מבחוץ ובין מבפנים. הם פתחו את הסידור ובמקום להגיד להם, "נו, תגיד קדיש" או "תגיד זה וזה", אמרו להם פשוט לפתוח ולקרוא: "אשר בדברו מעריב ערבים בחוכמה פותח שערים" ואותו בחור עומד ומתפעל, איזו שירה, איזה יופי, איזו תפיסת עולם, איזו ראייה, והוא נמס לתוך העניין הזה. עכשיו מה עושים כל אלה שמתפללים מאז שהיו בני חמש? הם לא רואים את המילים האלה? וודאי שהם רואים את המילים האלה. אבל מה? מפני שהם ראו את המילים האלה כל כך הרבה פעמים, אז זה כבר בטל.

אז מה צריך לעשות? צריך לעשות איזה סוג של פתיחת הלב. פתיחת הלב היא לא כדי שאדם ישמע דברים שהוא לא שמע מעולם. הרבה אנשים באים לאיזה מקום ורוצים לשמוע חידושים. אבל האמת היא שמה שצריך להגיד, אלו דווקא הדברים הישנים, הדברים הישנים הם התמצית. ובשביל שכן אדם יזכה לשמוע איזה דבר ישן, הוא צריך בשביל זה שתהיה פתיחת הלב כדי לשמוע אותו. צריך לפתוח אוזן, לפתוח את הלב, זה הדבר הקשה.

היה פעם צדיק אחד שאמר שאדם היה יכול לקבל יראת שמיים מעצם העובדה שהוא מברך ברכת המזון! כמו שמסופר על איך שקירב אברהם אבינו את כל הגרים שלו - הוא היה אומר להם לברך

יש בדיחה חסידת שמספרת על יהודי מתנגד אחד, שיום אחד בא לבית המדרש מזועזע והוא מספר לחבר שלו שהיה לו חלום נורא. מה חלמת? אז המתנגד אומר: חלמתי על הקדוש ברוך הוא. אז החבר רואה שהוא כל כך מזועזע מנסה להרגיע אותו ואומר: "אל תתרגש, הרי הגמרא אומרת שמה שהאדם חושב עליו ביום הוא חולם עליו בלילה". והמתנגד ענה לו: "זה בשום אופן זה לא יתכן, כי כבר 35 שנים שלא חשבתי עליו..."

אז כדי שלא להגיע למדרגה הזו, צריכים פתיחת הלב; ופתיחת הלב באה לפעמים על ידי שמחת הלב, השמחה פותחת את הפתח ואז אפשר שהדברים החשובים יכנסו אל הלב.

היסח הדעת

צד אחר של השמחה של חודש אדר קשור לא רק לפתיחת הלב, אלא גם לעניין של היסח הדעת. כתוב בשלושה דברים באים בהיסח הדעת: משיח, מציאה ועקרב. באופן הפשוט הפירוש הוא שיש דברים שכאשר אני הולך לחפש אותם בידועין, בצורה מתוכננת, אני לא אמצא אותם. אני לא אמצא אותם מפני שהם לא יגיעו אליי, מישהו עכשיו הולך לחפש עקרב אז לוקח לו זמן למצוא איזה עקרב אחד קטן חי, אבל כשהוא לא רוצה עקרב וסתם מתיישב באיזה מקום, אז יכול להיות שהעקרב ימצא אותו.

באופן פנימי יותר כל העניין של ההיסח הדעת עומד על זה שלא כל דבר בעולם

שלא משנה מה שומעים, יכול להיות דיבור או אפילו צלצול בעלמא - אדם יכול וצריך להשתמש בזה כדי שדברים ישתנו בתוכו, בשביל לפתוח את הלב.

יש תיאור של רגע כזה בשיר השירים שהרעיה אומרת: "קול דודי דופק" ובאמת צריך לדעת שקול דודי דופק

פתיחת הלב באה

לפעמים על ידי

שמחת הלב,

השמחה פותחת את

הפתח ואז אפשר

שהדברים החשובים

יכנסו אל הלב.

זה בכל מיני אופנים, לפעמים זה ממש הקשה בדלת ולפעמים באופנים אחרים. הבעיה היא מתי אני שומע? מתי אני קם ופותח? מתי אני קם ורץ? אם אני נשאר לישון אז כל מה ששמעתי לא מעלה ולא מוריד, השאלה היחידה היא האם זה נכנס לתוך מחזור הדם שלי או לא.

יש מציאה", המציאה נמצאת במקום שכרגיל אינני שם לב אליו ואינני רואה אותו.

כשיש אדם שמסתכל ככה, ימינה, שמאלה, למעלה ולמטה - אדם כזה יכול למצוא מציאה. באותו אופן, אדם שהולך בכביש סלול, בדרכים הרגילות - בדרך

בנוי על זה שעושים תכנון, על זה שיוצרים מבנה מעוגן שמכנים אותו מראש. יש הרבה תחומים שבהם אדם אומר: אני אעשה כך וכך, ואני אלך כך וכך, ואני אבנה כך וכך, ועל ידי זה יצאו דברים. יש דברים שנעשים ככה, בלי היסח הדעת, בתכנון מוקפד ומסודר. אבל יש עניינים שהם בנויים אחרת, שהתכנון המחושב לא יכול לבנות אותם.

יש מילה אחת באנגלית שאני לא בטוח אם היא נמצאת שפה אחרת - סרינדיפיטי (serendipity). זאת מילה מיוחדת שפירושה הזדמנויות שבאות במפתיע ולא באופן מתוכנן, והיכולת של אדם לתפוש אותן.

מתברר שזה כישרון, יש אנשים שהם מוכשרים בזה, ויש אנשים שהם גלמים גמורים בזה. הרבה פעמים החילוק בין אדם לאדם הוא שפלוני כאשר בא אליו איזה דבר טוב הוא לא יודע להשתמש בו, בעוד אדם אחר כשמגיע אליו דבר - הוא יכול לתפוס אותו.

זהו בעצם העניין הכולל של ה'מציאה'. אפשר לראות את זה בחוש שיש אנשים שתמיד מוצאים מציאות ויש אנשים שאף פעם לא קורה להם. האיש הזה שלעולם לא מוצא מציאות הוא בדרך כלל בן אדם מסודר. בן אדם מסודר הולך לאן שהוא מתכנן ללכת, הוא בוודאי לא מסתכל על הארץ, מקום שלא צריך להסתכל בו וממילא מאיפה תבוא אליו מציאה. הרי המציאה לא נמצאת באיזה מקום מסודר עם שלט גדול בחלון הראווה: "כאן

**ובאמת גם האדם שכל
הזמן רוצה לעשות
את החשבונות ואת
התכניות ורוצה להיות
מוכן בתכלית לדברים
שיבואו, גם אדם כזה
כשמגיע הזמן הוא
מגלה שגם הוא לא
מוכן, הוא אף פעם לא
מוכן...**

כלל גם לא ימצא עקרב. אדם שהולך כל הזמן בכבישי אספלט וגוסע באוטובוסים - הסיכוי שלו לפגוש עקרב הוא יותר קטן. במובן הזה, גם המשיח הוא דבר מן הסוג הזה, יש אדם שהמשיח יכול

זה לא רק שהוא צריך לחטוף את הרגע הקיים, אלא הוא צריך גם להתגבר על בעיית ההחלטה ועל בעיית האחיזה. אני רואה איזה דבר שהוא דבר של אמת. אני רואה איזה עניין שהוא דרך נכונה. ואני יושב שם ואני מתמזמז, אני רוצה שיהיו לי עוד הוכחות, ואני רוצה שיעשו שדרכי תהיה סוגה, לא סתם בשושנים, אלא בשושנים לבנות דווקא. ובעיקר אני רוצה שאני אוכל להגיע לדברים באופן, בדרך ובצורה שאני מתווה אותה מראש.

על זה הקב"ה אומר: כשרציתי לא רצית. זה לא שמשה לא רוצה בכלל, הוא רוצה קצת, בתנאים מסוימים, באופנים מסוימים - וזה הפגם. ובאמת גם האדם שכל הזמן רוצה לעשות את החשבונות ואת התכניות ורוצה להיות מוכן בתכלית לדברים שיבואו, גם אדם כזה כשמגיע הזמן הוא מגלה שגם הוא לא מוכן, הוא אף פעם לא מוכן. לכן, צריך להיות באדם יכולת לצאת מהחשבונות ולתפוש את הדבר כאשר הוא נמצא.

העניין של "קול דודי דופק", מבטא בדיוק את אותו הדבר. "קול דודי דופק, פתחי לי אחותי רעייתי יונתי תמתי". ולכאורה מה יכול להיות? זה הרי בדיוק החלום שלה, על זה היא חושבת ומצפה כל הזמן - אז מה הבעיה? אלא מה, בדיוק ברגע הזה "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה, רחצתי את רגלי איככה אטנפם". אני שוכב לי במיטה ואומר: "חכה, אולי מחר זה יהיה בסדר, בוא נקבע פגישה למחר, תתקשר אלי". זה מה שהיא אמרה לו

לעבור ליד האף שלו אבל הוא לא יראה אותו, מדוע? מפני שהתוכנית היא כזו וכזו, והאדם מכוון כל כולו להתקדמות בהתאם לתכנית, וכל דבר שנמצא מחוץ לזה לא שייך לתמונת העולם שלו. זאת אומרת שהעניין של היסח הדעת קשור בצד מסויים ביכולת של האדם לתפוס הזדמנות בלתי צפויה.

על משה רבינו נאמר שהסתיר את פניו כי הוא היה ירא מלהביט בסנה. כמה פרשיות אחרי כן, משה מבקש "הראיני נא את כבודך". הגמרא אומרת על זה שהקב"ה אומר למשה כביכול: כשרציתי לא רצית, עכשיו כשאתה רוצה, אני איני רוצה. זה מעמיד את העניין בצורה הרבה יותר חריפה, הקב"ה אומר למשה: אתה הלכת במדבר עם הכבשים שלך ולא הלכת לחפש התגלות אלוקית ופתאום אתה רואה את הסנה בוער באש, אתה רואה את הקדוש ברוך הוא, אז מה עשית? הסתרת את פניך. עכשיו, אחרי כך וכך מאורעות ועניינים אתה רוצה ומבקש "הראיני נא את כבודך" אבל "עכשיו אני איני רוצה".

לפתוח את הדלת

למה הקב"ה לא רוצה? קודם כל זה קצת עונש על זה שכשרציתי לא רצית. מה אתה חושב, אני אחכה לך כל הזמן עד שאתה יום אחד תחליט שמתחשק לך? זה צד אחד של העניין.

באופן פנימי יותר יש כאן משהו יותר רציני: כאשר מגיע אל האדם איזה דבר,

דרך הדלת, והתוצאה היא: "דודי חמק עבר", הוא הלך. אחר כך היא קופצת עם הכותונת, בלי כותונת, רצה ברחובות כמו משוגעת וכל מה שהיא מקבלת זה רק מכות. למה זה מגיע לה? בגלל שהיא רצתה להסתובב שם במיטה עם החשבונות והתוכניות.

הבעיה היא לא שאדם לא רוצה, הוא רוצה אבל הוא לא נענה מיד כשהוא שמע. "קול דודי דופק", זה יכול להיות דפיקה גדולה, זה יכול להיות קריאה גדולה אל הגאולה ואל התמורה וזה יכול להיות קריאה קטנה. לפעמים אדם שומע קריאה קטנה לדבר קטן. ואז השאלה היא, אני מוכן? אני קופץ? אם אני לא מוכן, ואני מחכה שיבשילו התנאים, שהמציאות תהיה כשרה לעניין הזה, שאני אהיה מספיק בשל - אז "דודי חמק עבר".

לפעמים אומרים לאדם: בוא נעבוד את הקדוש ברוך הוא. והוא מתחיל להגיד: אני בבית ספר, אני בתיכון, יש לי בחינות, יש לי עולם שלם של מטלות ותכניות, אני בישיבה פלוגית או פלוגית, אני באוניברסיטה, כבר נשאתי אישה, יש לי ילדים, יש לי נכדים; כשאני אסיים את העניינים הדוחקים שלי אני אוכל להיות בשל ולהגיד: "ריבוננו של עולם אני אוהב אותך", אבל עד אז, נשאר את זה כמשהו תיאורטי, עד שתחפץ, עד שנמצא לזה זמן מתאים שמסתדר לשנינו, מתי זה יהיה? כנראה בשעת זיבולא בתרייתא, כשקוברים אותו והוא יוצא מהעולם.. אז,

הוא יגיד לקב"ה: "אתה יודע, אני כל הזמן רציתי לפגוש אותך. מה דעתך שנעשה פגישה עכשיו?". זה בערך מה שקורה לאנשים, לא לעשרות אנשים אלא למאות ואלפים.

צריך לדעת לתפוס את הרגע, יש סוג של אנשים שאם אחד מהם היה רואה את האש בסנה, מה הוא היה עושה? היה היה מוציא סיגריה מהכיס, מדליק אותה ואחר כך יושב שם, מפנה את הגב ומסתכל שם על הכבשים, והוא מרוצה ואומר לעצמו: "כבר שלושה ימים אני מסתובב במדבר מחפש גפרור, ברוך השם יש לי את זה". זו לא בדיחה, יש אנשים רבים כאלה, לא כל אחד פוגש עמוד אש, אבל אנשים פוגשים משהו מעין זה, ומעין דמעין, ומה הם עושים עם האש שהם מוצאים? הם מדליקים בה סיגריה ולפעמים רק זנב של סיגריה וזה כל מה שיוצא מהאש הזו.

באותו האופן זה עובד גם עם מציאה, אני הולך ברחוב ורואה איזה דבר. אז יש מישהו שמסתכל על מציאה ואומר: "זה שלי" ואז מישהו אחר מרים אותה ולוקח אותה. כל העניין של קניינים עומד על היכולת, על הכישרון ועל האפשרות לא רק לראות, ולא רק לדעת שזו מציאה - אלא בפועל ממש לזוז ולקחת אותה, רק ככה האדם קונה את המציאה. אם הוא מקפיד על כבודו או על גילו המופלג ולא רוצה להתכופף - המציאה תלך למישהו אחר.

זה העניין של המציאה וזה העניין של המשיח, בגמרא כתוב על הפסוק "אם

את החשבונות שלהם והחמיצו את השעה.

אז מה עושים עם אנשים כאלה, איך אפשר לצאת מהגדר הזה של אדם מכובד? אני לא רוצה לאחל את זה לאנשים, אבל הרבה פעמים קרה לאנשים שאותו אדם שלא היה מסוגל למצוא מציאה, אם היה לו תיקון - זה היה מפני שהוא מצא עקרב. כשאדם מקבל דקירה קטנה הוא קופץ וצועק ושוכח את דרכי הנימוס ושוכח את העניין הזה של הסדר הטוב, שוכח את התכניות ואת החשבונות והוא קופץ, זה בדוק ומנוסה. מה קורה לבן אדם שעוקץ אותו עקרב? הוא קופץ; ועל ידי זה הוא מפסיק לרגע אחד להיות בעל בית הגון, ואז יש סיכוי שהוא יוכל להתחיל לקפוץ גם לדברים אחרים, הוא יוכל למצוא מציאות ולהרים אותם. לכן צריך להיות בגדר הזה של אדם שיודע למצוא מציאות, שיודע לתפוס את הרגע, אם לא, יתכן שהוא יצטרך עקרב ואם אין לו לא עקרב ולא מציאה, אז משיח בוודאי לא יהיה לו.

חלק מהעניין של שמחת אדר ושמחת פורים היא בשביל לצאת מהסדר הטוב, לפתוח את הלב ולפתוח את ההזדמנויות ללכת אחרי הקב"ה. בשביל זה אנחנו שמחים, בשביל זה שותים ובשביל זה אנחנו עושים לחיים!

חומה היא נבנה עליה טירת כסף" - שאם בימי עזרא היו כל ישראל עולים כחומה היינו מגיעים לגאולה שלמה. הצרה היא

זה העניין של המציאה
וזה העניין של המשיח,
בגמרא כתוב על
הפסוק "אם חומה היא
נבנה עליה טירת כסף"
- שאם בימי עזרא
היו כל ישראל עולים
כחומה היינו מגיעים
לגאולה שלמה.

שהיהודים אמרו ככה: יש לי עסקים בבבל, שיעלו קודם אלה שאין להם מה להפסיד, אחר כך אנחנו נעלה. חוץ מזה, יש לי אישה וילדים, חוץ מזה, אני לא משוגע לנסוע לארץ הרחוקה והמשוגעת הזאת. תמיד יש כל מיני סיבות טובות בפרט כאשר מדובר ביהודים כשרים. הגמרא אומרת שכל הבבלים היו יחסנים גדולים, ובארץ ישראל הלכו כל מיני אנשים שלא היו מיוחסים כל כך, וכל האנשים המכובדים נשאו בבבל ועשו

פורים - לא לדעת

דרשה לפני קריאת מגילה, פורים תשס"ח

בפורים יש כמה צדדים של חצי חג, לא חג מן התורה אבל חג מן המקרא. חלק מענייניו של החג הזה אינם מיוחדים, או לא היו מיוחדים, רק לפורים דווקא. למרות שאנחנו מייחסים אותם לפורים, הם אינם שייכים בעצם ליום הזה, והייחוס שלהם הוא רק מקרי. למשל, אנחנו יודעים שהיו מועדים אחרים שבהם היו עושים 'משלוח מנות', בספר עזרא מופיע למשל משלוח מנות ששולחים אותו בראש השנה. יש מתנות לאביונים - שגם זוהי מתנה שאנחנו חייבים בה בכל זמן של שמחה, לתת לאביונים בצורה כזו או אחרת.

בעצם, משלוח מנות זה ביטוי לדבר שיש לו חשיבות גדולה בחג הפורים, מפני שהחג עומד במידה רבה מאד על עניין ה'יהודים'. המילה "היהודים" מופיעה במגילה כמה וכמה פעמים, כלומר, לא אנשים פרטיים בלבד. אמנם, יש גיבורים למגילה, אבל מעבר לגיבורים הללו יש דבר אחד שהוא משמעותי: היהודים, הציבור היהודי. אומרים "לך כנוס את כל היהודים", ואפשר לכנוס אותם. נסו בימינו לכנוס את כל היהודים לאיזושהי סיבה מכל דבר שהוא, ולא נמצא דרך לכנוס את היהודים, כי זה שאפשר לכנוס את כל היהודים מנער עד זקן זה חלק מהעניין שהיה בימי הפורים ההם. במידה מסוימת, בפורים אנחנו מנסים לבנות איזושהי יחס, קשר, אהבה ואחוה בין הבריות.

משלוח מנות הוא, כאמור, לא עניין של מתנה, לא נותנים משלוח מנות לנזקקים בהכרח, משלוח מנות זה דבר שנותנים איש לרעהו ואישה לרעותה. המתנות הללו הן מתנות שנותנים על מנת להזכיר ולחזק רגש של קרבה ושל חיבה שיש בין האנשים. לכן שולחים מנות זה לזה, כדי להזכיר שיש לנו איזה קשר. הוא יכול להיות קשר עמוק או קשר פחות עמוק, אבל אנחנו שולחים ומקבלים את המתנות, שזהו חלק גדול בעניין הזה של ימי הפורים.

אבל, מה שבאמת מיוחד בחג הפורים הוא שיש מצווה אחת מיוחדת לפורים שהיא שונה ובבדלת מכל המצוות שבתורה. במובן מסוים היא עומדת כמעט בסתירה לכל המצוות שבתורה. זו מצוות הפורים של 'עד דלא ידע'. בכל התורה כולה ובכל ימי השנה כולם, ובכל היהדות כולה, החובה של המודעות היא חובה מהותית. צריך להיות

מודע. צריך להיות מודע, ויותר מאשר רק מישהו שעובר-חולף בתוך העולם ומקבל ריגושים מן המציאות שבעולם. מודעות היא ההגדרה של חיובינו ועניינינו היהודי. יש ידיעה: היום יום שלישי, היום יום שבת; זה דבר שצריך להיות במודע. ואותו הדבר צריך להיות לגבי תורה, לגבי מצוות, לגבי מעשים טובים.

בימי הפורים אנחנו מדברים על 'עד דלא ידע'. פעם אחת שאנחנו מקבלים רשות, נקרא לזה, לצאת קצת ממשטר האימים הזה שאומר לי כל הזמן: היה מודע! היה נכון' היא סיסמא קטנה של הצופים, אבל 'היה מודע' זו סיסמא גדולה של יהודים, והיא דבר מאוד חזק ומאוד מחייב. וזה אולי קשר אחד שיש בין יום הכיפורים לפורים: ביום הכיפורים יש לנו חג שהוא סוג של שמיטה, של מורטוריום, על החובות הדתיים של השנה. חטאתי בזה ובזה ובזה, ואז בא יום אחד בשנה ובעצם אומר: הכל נמחל. ביום הפורים, לעומתו, יש לנו גם כן מורטוריום. והמורטוריום הוא על המודעות שלנו: עכשיו מותר לך לא לדעת. להיפך - חובה שלא תדע.

העניין הזה שנותנים לאנשים את היכולת ואת החובה שלא לדעת, קשור בצד מסוים בשורש האחר של ימי הפורים. ימי הפורים הם הרי חג של תגובה. הוא חג שבו אנחנו מגיבים על מה שהיה מהצד השני, על מה שקרה באיך גיסא, בסטרא אחרא, בעולם השונא, העוין, הנגדי לגמרי, כנגדו אנחנו מגיבים בימי הפורים. ובתוך העולם הזה יש שני דברים: צד אחד ממהותו של חג הפורים, הוא שהוא החג של הניצחון שלנו, אמנם לא במלחמה, אבל בקרב, אל מול האנטישמיות. האנטישמיות היא תופעה שקיימת מאז ומקדם, והיא מסתורית במידה רבה כמו עצם הקיום שלנו. איננו מבינים איך אנחנו מצליחים לשרוד ולהתקיים, איננו מבינים מדוע יש אנטישמיות בעולם. לא מכבר באיזה מקום אצל הגוים, שאלו אותי: מה עושים באנטישמים? אמרתי, שאנטישמים לא צריך לשלוח לבתי סוהר, אלא צריך לשלוח אותם לבתי משוגעים, וזה המקום הראוי להם. אבל העניין הוא שהשיגעון הזה הוא לא רק קיים ומסתובב ברחוב או במוסד סגור, אלא הוא מסתובב, הוא כותב מאמרים, הוא עושה פעולות פוליטיות ופעולות פיננסיות. זאת אומרת, השיגעון הזה הוא דבר מדבק, הוא לא עניין מקרי. אל מול השיגעון הזה אין אנחנו יכולים להגיב על ידי מודעות. על השיגעון הזה אנחנו מגיבים באותו אופן שלו. חלק מהעניין שאנחנו עושים לגבי כל מיני ההמנים שבעולם, הוא שגם אם אינני יכול לתלות אותו - אני יכול לעשות בדיחות עליו. זה אופן אחד שבו אני נלחם בו. לא נלחם בו מהצוואר ולמעלה באופן אינטלקטואלי, אלא אני נלחם בו בדברים שהם בעצם באים באופן אחר, לא מהצד של המודעות אלא מהצד האחר.

יש צד אחר בימי הפורים, שהוא העניין של עמלק. עמלק, בתמצית הקיצור, הוא הספק. זו הגימטריה של עמלק. ומה עניינו? יש הבדל עצום בין ספק לשאלה. שאלה צריכה ביסוס, שאלה צריכה אישוש, שאלה נותנת מקום תמיד לתשובה. שאלה איננה

דבר מסוכן, להיפך, כשאנחנו מתחילים בחג הגדול שלנו, שהוא כמעט תחילת השנה שלנו, בחג הפסח, אנחנו מתחילים בארבע קושיות. קושיות הן בסדר. ארבע או ארבע מאות או ארבעים אלף. אבל עמלק איננו שואל שאלות. עמלק מעלה ספקות. עמלק הוא סימן שאלה בלי שאלה. כל מה שעמלק עושה זה המהות של הספק. המהות של הספק בשורשה, בתמציתה היא: שאני לוקח עניין, אמירה, יחס, דבר, ואני עושה לו רק דבר אחד - אני שם עליו סימן שאלה. שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד - עכשיו, עמלק לא אומר: 'אני לא מסכים' או 'אינני מאמין'. עמלק עושה דבר אחד: הוא שם סימן שאלה. באמת? באמת ה' אחד? ואהבת את ה' אלוקיך - סימן שאלה. באמת זה ככה?

עמלק הוא אותו הדבר שיוצר את התופעה שאנשים שהיו ידידי נפש מתחילים פתאום לחשוב: אולי זה לא ידיד שלי? אולי האישה שאני חי איתה, האיש שאני חיה איתו, אולי הוא לא בסדר? ואני שם שוב את סימן השאלה הזה, וכשיש לי את סימן השאלה, אין לזה שום עצה, מפני שהוא לא רציונלי. והעצה האחת שאנחנו עושים לזה היא: עד דלא ידע. אנחנו מגיעים לתחום כזה שבו אנחנו עוברים אל מעבר לתחום של השאלות, אל מעבר לתחום של הספקות, ואני אומר: 'אני לא יודע, ואני ממשיך לעשות מה שצריך לעשות'.

אז הפעם נקרא את המגילה, נתפלל ונקרא את המגילה, ואם ירצה ה' אחר כך שכל אחד יוכל לקיים ולצאת קצת אל התחום הזה של הלא ידע, ששם לא רק שגפותרות כל השאלות, אלא שם יש גם את הדחיה של כל הספקות.

ז' אדר - מעשה רבינו

” מעשה אלדד ומידד מעורר עניין באופן מיוחד. הקב"ה מצווה על משה למנות שבעים איש שיִשאו איתו במשא העם, והכל הולך כמו שצריך עד שאלדד ומידד מתנבאים במחנה. שבעים הנביאים הם נביאים עם "הכשר", כל אחד מהם קיבל פתק שהוא נביא בהשגחת משה רבנו - ואילו אלדד ומידד הם נביאים ללא רישיון. כשיהושע רואה אותם מתנבאים הוא אומר, שנביא בלי הכשר צריך להיכנס לבית־סוהר. כאן באה התשובה של משה, וזה עניין שצריך לזכור אותו. משה אומר: "המקנא אתה לי?", וספק אם זו שאלה, או שזה מסוג הדברים שקוראים להם תמיהות קיימות, שאלה רטורית.

בהמשך דבריו, מעמיד משה רבנו שאלה מאד בסיסית: "מי ייתן כל עם ה' נביאים כי ייתן ה' את רוחו עליהם". זוהי בעצם שאלה לגבי לימוד תורה, לגבי יראת שמים, ולגבי הרבה דברים אחרים: האם אפשר, והאם צריך, לנסות לסגור את הדברים אצל מספר מצומצם של אנשים ששייכים לעניין? האם להיות מן המכנסים או מן המפזרים? האם כאשר אני מחזיק בידי תורה, יראה, חכמה, דעת - אני צריך לפזר אותה? האם עדיף לשמור אותה בתוכי, "יהיו לך לבדך", או "לזרים אתך"?

אצל משה רבנו אין זה פרט קטן, אלא עיקר גדול. הוא אומר: 'אני מצטער שלא כולם נביאים. כולם היו צריכים להיות נביאים - ולוואי שכולם היו רוצים להיות נביאים'. משה רבנו מצטער על זה כל ימיו, ובתיאור של מתן תורה בספר דברים, הוא מתלונן על בני ישראל ששלחו אותו לדבר עם ה' ולא רצו לשמוע אותו בעצמם. בעצם הוא אומר להם: 'הייתה לכם הזדמנות להיות נביאים, עם הכאב שבזה, עם זה שפורחת נשמתכם - ואתם ויתרתם על כך והחלטתם שאתם רוצים להיות הדיוטות?!'

”
(מתוך "חיי עולם", פרשת בהעלותך)

הרועה הנאמן

ליקוט בענייניו של משה רבינו

קטעים מדבריו של הרב עדין, מלוקטים ממקומות שונים, שעוסקים בדמותו של משה רבנו, בתורתו, במה שניתן ללמוד ממנו, ובהתפשטות משה רבנו שבכל דור ודור ובכל יהודי. כל קטע עומד לעצמו וניתן לקריאה, לימוד, והתבוננות, ומנסה להאיר זווית אחרת מדמותו של 'איש האלוקים'.

השליח של הקב"ה בכל דבר ודבר ושכינה מדברת מתוך גרונו - וזה דבר מהותי. לכן משה מגיב לקורח בצורה חריפה כל כך. הוא שולח אותם לִשְׁאוֹל מפני שהם פוגעים בנקודה עמוקה ובסיסית, הם מערערים את היסוד של מסירת התורה.

אפילו המרגלים לא ערערו את יסוד מסירת התורה. היה להם אמנם חוסר אמון בקב"ה, אך לא היה להם חוסר אמון במשה כשליחו. אם משה הוא רק המיקרופון, אני לא מתקוטט עם מיקרופון גם אם הוא צועק עלי. אצל קורח ועדתו, יש ניסיון להפריד בין הקב"ה למשה, ומשה נזעק משום שבכך מתערערת היכולת להמשיך הלאה בקבלת התורה - גם ביחס לתורה שבכתב וגם ביחס לתורה שבעל פה. את זה צריך היה לבער מכל וכל בשלמות.

(מתוך "חיי עולם", פרשת קרח)

משה, בסך הכל, הוא הגיבור של התורה, בלי ספק. בהשוואה של מספר הפעמים שהוא מוזכר, אין שום אדם בתורה שמופיע באותו מספר פעמים. זה בכלל בלי פרופורציה. אברהם, יעקב - כל אלו מופיעים מספר קטן של פעמים. משה מופיע במשך כל הזמן בתוך הסיפור הזה, פעם כך ופעם כך, אבל הרבה מאוד פעמים. בצד הזה הייתי יכול להגיד, שהוא נמצא בתמונה כל הזמן. הדבר הכי בולט על משה זה שאחרי כל הדברים האלה, אחרי כל מה שאני לומד על משה, אני באמת לא מבין הרבה יותר. זאת אומרת: יש איזה נקודה שאני יודע על משה - אבל אני באמת לא מבין.

(מתוך הרצאה על משה ופרעה ברוסיה, ד' שבט תשנ"ט)

משה רבנו הוא לא רק עבד ה', הוא

יודע לדבר, אני מגמגם, אני כבד פה וכבד לשון", זה בעצם קשור לאותו דבר: אני לא יכול לדבר כמו שאתם מדברים, זה מה שהוא אומר. תארו לעצמכם, זה בערך המצב הזה, אני לוקח בן אדם מבוגר, ואני אומר לו: בוא תיכנס לפעוטון. אז הוא אומר: אני נכנס לשם. ואז אומרים לו: עכשיו תהיה יחד אתם, תשחק אתם, תדבר אתם ותהיה אחד מהם. אז על זה הוא יגיד: אני מוכן לשבת שם, אבל אני לא יכול לדבר כמו שהם מדברים, אני לא יכול לחשוב כמו שהם חושבים..

(מתוך הרצאה על משה ופרעה ברוסיה, ד' שבט תשנ"ט)

לאיש משה שמדבר עם ה' פנים אל פנים, האיש הגבוה מכל העם משכמו ומעלה, יש בעיה להתמודד עם העם בחיי היום יום. ובכל זאת, הוא עומד על העיקרון שכולם יקבלו דעת, הוא אומר: 'אני לא יכול לטפל בהם, אבל בכל זאת אני לא רוצה לוותר עליהם'. הוא לא אומר: 'קח את כל הטומטומים האלה, קח את שש מאות אלף אוכלי הבצלים והשומים, דלועים ואבטיחים, שלח אותם חזרה למצרים, ותשאיר לי מתוכם עשרה אחוזים של אינטליגנטים'. והוא גם לא אומר: 'אני אשב עם החכמים ואעשה איזשהו דבר, מפני שאיתם יש על מה לדבר'. למרות כל מה שיש לו לומר עליהם, הוא מוסר את נפשו על כל אחד ואחד מהם, מפני שהדברים בעצם לא

יש סיפור מאוד מפורסם על משה רבנו, שהיה רועה צאן, ואחד מהכבשים שלו ברח, שה ברח לו. והוא הלך אליו, חיפש אותו, ולקח אותו על הידיים והחזיר אותו. ואז אומר הקב"ה: אתה מרחם על הכבשים הקטנים - אתה תוכל להיות הרועה של העם שלי.

האמת היא, שהוא מתייחס לעם שלו כמו שהוא התייחס לכבשים שלו. הוא יודע שיש כבש חולה, שיש כבש רעב, והוא מטפל בהם, עם כל הלב. כשיש שני כבשים שמתקוטטים, אז הרועה, אם אין לו דרך אחרת, משתמש במקל להפריד אותם. אבל הוא לא יכול לחשוב כמו כבש, הוא בן אדם, ואלה כבשים. הבעיה של משה רבנו, שאת העניין הזה יש לו לא רק עם כבשים: כשהוא מסתכל על כל העם שלו, הוא נמצא בדיוק באותו מצב... הוא אומר: אתה רוצה שאני אטפל בהם, אני מוכן לטפל בהם. בהשוואה, בפרופורציה, הם אפילו נחמדים. אבל אתה רוצה שאני אחשוב כמו אחד מהם - זה אני לא מסוגל!

זה מה שרציתי לומר, ולגמור בזה, שהסיפור של משה רבנו הוא, במובן מסוים, של מישהו שהוא לגמרי אחר. שהוא מסתכל על בני אדם, כמו שמישהו מכוכב אחר מסתכל: הם מעניינים, יכול להיות שצריך לרחם עליהם, אבל מי יכול להיכנס לראשים שלהם? וזה, בעצם חלק מהעניין של משה, שהוא כל הזמן נמצא באותו סוג של מרחק.

בצד מסוים, זה שמשה אומר "אני לא

שייכים אחד לשני; אף על פי שאני לא יכול להתעסק אתם - מגיעה להם התורה כמו לחכמים.

(מתוך "חיי עולם", פרשת בהעלותך)

משה ויתרו אינם חלוקים בשאלה המעשית: איזו שיטה יעילה יותר - אלא, האם בכלל יש מקום, באיזשהו אופן, לבנות מערכת של היררכיה בעם ישראל. משמעות הצעתו של יתרו היא בעצם בנייתה של מערכת דרגות בתוך עם ישראל - כל אחד ילך לשאול את הממונה עליו, ומעל ממונה זה יש ממונה אחר וכך הלאה, וכך נוצר מצב בו יש גדולים יותר וקטנים יותר. ואילו משה רבנו לא מעוניין במבנה כזה - לא מצד נטייתו האישית ולא מצד עצם העניין.

את הנקודה הזאת אנו רואים גם במקרים נוספים כגון במעמד הר סיני, כאשר בני ישראל אומרים למשה (שמות כ,טו): "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו א-להים פן נמות". בספר דברים הסיפור מתואר ביתר הרחבה, ושם רואים, שהבקשה הזו איננה עניין פשוט בכלל עבור משה רבנו. כדי להשלים עם הרעיון הזה, הוא היה צריך לקבל אישור מהקב"ה שאכן "היטיבו כל אשר דברו" (דברים ה,כד). בשביל משה כל יהודי נמצא ושייך למעלה הגבוהה ביותר, ואליה הוא צריך לשאוף. כמו שמשה

רצה שכל אחד מישראל יקבל תורה ישירות מפי הגבורה, באותה שלמות שבו הוא בעצמו מקבל אותה.

הרצון הזה אינו רק רצונו הפרטי של משה, התורה עצמה מתארת כך את עם ישראל - "רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה" (דברים י,ד). העניין של עם שכולו "חכם וגבון", הוא עקרוני בתוך עם ישראל; כמעט בכל חברה ותרבות נשמרת חלוקה כיתתית בין המלומדים לנבערים, ופעמים רבות אף נעשית עניין לאידיאל. ואילו בעם ישראל השאיפה היא הפוכה; העקרון הוא שלגבי כל אחד קיימת השאיפה שיהיה חכם וגבון. השאיפה היא שכל אחד בישראל יגיע למעלה גבוהה, כמה גבוהה? כמה שרק אפשר.

מבחינה זו, גם אחרי שהתקבלה עצתו של יתרו, היא קבעה רק את גבולות עולם המעשה, ולא גבולות עקרוניים. יתרו אמר מה שאמר, והולכים לפי עצתו, אבל בסופו של דבר - היסוד עליו התעקש משה נשאר עומד. אילו רק היה הדבר אפשרי, נכון היה ליישם במציאות את הסדר שקבע משה רבנו. הדרך האמיתית הייתה צריכה להיות שכל השאלות מגיעות אל משה: מילד קטן שמצא סוכרייה, ובא לשאול אם הוא צריך להחזיר אותה, ועד לנשיא שבט ששואל אם צריכים להיזק את השבט לכיוון זה או אחר. המציאות אמנם מוגבלת, ואינה מאפשרת סדר כזה; ובכל זאת אין זה שולל את מה שמשה עשה בתחילה. וגם

ומבפנים, מצורעים מבחוץ ומבפנים. בוא ניקח מישהו שלא עבר את כל זה, או שהצליח להיחלץ מהצב הזה ונתחיל ממנו משהו חדש. הקב"ה אומר למשה: "ממך תתחיל היהדות החדשה. היהודים החדשים יתחילו ממך ומעכשיו יהיו בני אברהם, יצחק, יעקב ומשה". ועל ההצעה הזו משה אומר: לא, בשום אופן לא. ובלשון חז"ל: "יאבדו משה ואלף כמוהו, ואל יאבד ציפורנו של אחד מישראל".

משה אומר לקב"ה: "תראה, אם אתה רוצה עולם, אתה רוצה בני אדם, זה מה שיש לך. אלו ישראל כמו שהם. להם הבטחת, להם נשבעת, איתם יש לך קשר. אתה לא יכול למחוק אותם מפני שעשו דברים כאלו וכאלו. אתה רוצה להטיל עונשים, תטיל. אבל אתה תשמור את שארית ישראל. בשום אופן אני לא אוותר לך. אתה רוצה מלאכים? אתה רוצה בריות מושלמות שלא יכולות לחטוא? כבר עשית מלאכים כאלו, הם מסתובבים בשמיים. אתה החלטת שזה לא מספיק ואתה רוצה לעשות דווקא בני אדם". הוא מציע לקב"ה: "אתה יודע מה, נעשה איזה עיבוד עליהם. נעבוד איתם אלף, אלפיים, שלושת אלפים שנה, אולי ישתפרו קצת בסוף, וגם אם לא, היד ה' תקצר? תתן לנו עוד עשרת אלפים שנה של שיפורים. אני מוכן לסייע, אני מוכן לעבוד, אני מוכן שישגעו אותי, שיוציאו אותי מדעתי". זה מה שמשה מציע, ועל זה אומר לו הקב"ה: "סלחתי כדברך".

(התוועדות יב-יג תמוז תשס"ז)

אחרי כל הסדר שנעשה, עדיין, יפה עשה משה רבנו.

(מתוך "חיי עולם", פרשת יתרו)

כשאומרים (ראה רעיא מהימנא פנחס רלב.): "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה", הרי זה משום שמשה בעצמו הוא כעין ארון הברית ולוחות הברית. בסופו של דבר את התורה אנחנו מקבלים לא מלוחות הברית, אלא מתוך גרונו של משה. משה הוא הצינור שממנו אנחנו מקבלים, הכלי שאמצעותו מתגלה אלינו הקב"ה בתוך המציאות.

(מתוך "חיי עולם", פרשת כי תשא)

הקב"ה מציע הצעה למשה רבינו יותר מפעם אחת: "הרף ממני ואשמידם, ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו". ומשה רבינו אומר: לא. למה? אם בשביל לשמור את השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם יצחק ויעקב - הרי השבועה תתקיים, אמנם לא בבני יוסף, ולא בבני בנימין, אלא בבני לוי. אז מה רע בזה שאשמיד אותם ואעשה אותך לגוי גדול? השאלה הזו שמשה נשאל הייתה הברירה שעמדה לא פעם בפני רבים. הקב"ה אומר למשה: "אתה ידעת את העם הזה כי ברע הוא", אתה יודע מי הם, הם עבדים נרצעים, עלובי נפש מבחוץ

החטאים והפשעים ישראל הם עמו של הקב"ה, שהוא דואג לו ומשגיח עליו. המדבר והאימה שבו מתוארים בהרחבה, אבל גם ההגנה והחסות של הקב"ה. לזיכרון החטאים מצטרף תמיד גם זיכרון הסליחה. וכיוצא בזה גם לעתיד: הבטחות גדולות ואזהרות מרובות.

(מתוך "חיי עולם", פרשת עקב)

אפשר לראות את האמירה "ידעתי כי השחת תשחיתון" כטרגדיה: משה עובד כמו סוס במדבר ארבעים שנה, ובסוף ימיו הוא נאלץ להודות: 'טוב, זה יחזיק רק עוד כמה שנים וזהו'. משה הנהיג את ישראל ואחריו יהושע, וגם בזמן מותו של יהושע עדיין היו אנשים שראו את יד ה' בכל צד ופינה, ואחרי כל זה "ידעתי כי השחת תשחיתון".

אפשר להסתכל על האמירה הזאת כפסימיות או כטענה שבאה מייאוש, אך לאמיתו של דבר משה מעניק בכך לעם ישראל את היכולת לשאת קשיים בעתיד. לולא שמענו את דבריו, היה נראה לנו שהכל מתמוטט. כשיש מצב טוב ואחריו ירידה, אני חושב שהיה כאן ניסיון שלא צלח ובטוח שזה הסוף. פעמים רבות קורה שמתחיל משהו גדול וחיובי ואחרי זמן מסוים ישנה הרגשה ש'זה כבר לא זה'. כאן התורה מנסה לעשות את הבלתי אפשרי: להכין את העם מראש לקראת הירידה. כשמשא

המרגלים הגיעו למסקנה שהבעיה היא לא שהארץ כזאת וכזאת; הבעיה היא המעבר מהמדבר לארץ. הטענה שהם מעמידים היא חלק מהחיים שלנו כל הזמן. למה צריך את כל הכאב ראש הזה? מה יש בארץ ישראל ששווה את כל זה?

משה מתעמת עם המרגלים לא משום שהוא רוצה לעשות את כל עם ישראל ל"פלאחים" עובדי אדמה, אלא מטעם פנימי הרבה יותר. משה רואה את החיים בתוך עולם החומר כאתגר, הוא מתייחס לכך כאל מטרה שיש לשאוף אליה, למרות הבעיות הכרוכות בכך. באותו אופן, זהו גם ההבדל באופי בין משה רבנו לאלוהי הנביא: אלוהי עלה למרום, ומשה רבנו, למרות שהיה במדרגה יותר גבוהה ממנו - לא עלה. למשה היה חוש לגשמי, הייתה לו חיבה אמיתית לארץ - כפי שמופיע במדרש (דברים רבה יא,): שהוא מבקש להיות צפור קטנה כדי להגיע לארץ ישראל ולפחות לגעת קצת, משום כך, גם במותו הוא לא עלה למרום

(מתוך "חיי עולם", פרשת שלח לך)

כל מהלך הדברים של משה בספר דברים, ובפרט בפרשה זו, הוא בעצם תערובת של אלמנטים שונים מאוד: הזכרה חוזרת ונשנית, מפורטת ומדוקדקת, של חטאי ישראל במדבר, ועם זאת - גם דברי חיזוק, שלמרות כל

לא רק בתוכנו, אלא גם במסר הכללי ובצילייהעל שהן מעבירות. ובכל זאת, ניתן להבחין ששירת הים ושירת האזינו נבדלות משירות דומות להן במקרא, כגון שירת דבורה או שירת דוד. אף על פי שגם

בשירות של הנביאים הללו חסדי ה' וגבורותיו הם הנושא העיקרי של השיר, מכל מקום יש בשתייהן אזכורים, רבים או מעטים, של המשורר עצמו; ואילו שירותיו של משה רבנו נעדרות לחלוטין יסוד אישי מפורש. משה לא מדבר על עצמו, לא בשירת הים ולא בשירת האזינו. גם כאן הוא מנסה להיות הכלי בלבד, ולא המשורר.

(מתוך "חיי עולם", פרשת האזינו)

יש תיאור של דוד כשהוא בא לקראת ארון הברית, ודוד מרקד, וכמו שחז"ל אומרים הוא עשה היפוכים על הארץ. הדבר הזה לא מוצא חן בעיני אשתו מיכל, ומעניין לראות את התוכן בוויכוח על זה בין דוד למיכל. מיכל אמרה: האם זה נאה? הרי סתם בן אדם לא מתנהג ככה, אז שמלך ישראל יתגלה כך בעיני אמהות שפחותיו? ודוד ענה לה: בגלל זה בחר אותי הקדוש ברוך הוא מכל בית אביך. הסיפור הזה מסביר את עניין הביטול, דוד הוא בן אדם שיכול להיות מלך ישראל, ויחד עם זה הוא יכול לבוא למצב שבו הוא מתבטל ומתנהג כאחד

אומר: "ידעתי כי השחת תשחיתון" הוא לא בא להפחיד אותם, אלא להכין אותם למציאות של עליות וירידות. ברור שזה לא אדם שרואה ורוד, אבל בעצם - גם זה סוג של אופטימיזם. סך הכל התורה היא אופטימית בכך שהיא מראה אפשרות של תיקון, אולם היא מבהירה עד כמה זה לא פשוט ושהדברים לא עוברים חלק. כשמשה נפרד מהעם הוא אומר להם: 'תדעו לכם שעד עכשיו הכל הלך בקלות וההרגשה היא שנכנסים לארץ ישראל וזהו, אך העולם לא עשוי ככה, ואתם צריכים להתכונן גם לקשיים ולנפילות'.

(מתוך "חיי עולם", פרשת וילך)

בכל התורה משה רבנו הוא כלביר הכותב דברים מפי הגבורה; הוא "שקוף" לגמרי ואיננו מכניס דבר מאישיותו הפרטית. דברי השירה, כמו דברי נבואה אחרים הנכתבים מתוך השראה של מעלה, יש בהם גם מן הגוון הפרטי הנובע מאישיותו של הנביא. זו הסיבה לכך שגם שני נביאים המנבאים את אותו התוכן, מבטאים אותו בסגנון פרטי משל עצמם, עד שבצד מסוים ייחודו של הסגנון הוא ההוכחה לאותנטיות של הנבואה.

בשירותיו של משה רבנו יש משהו מאישיותו הפרטית, ועל כן הרי שהן מבטאות לא רק תוכן מסוים אלא גם את ההרגשה שלו בזמן אמירתן. משום כך שירת הים ושירת האזינו נבדלות זו מזו

בעצמו, ולפיכך קבורתו של משה היא עצמה מאורע שמעבר לגדר הטבע. וכן מבואר בפרקי אבות (ה,ו), שקבורת משה היא מן הדברים שהם הוויות גשמיות שאינן שייכות בשלמות לעולם החומרי.

יציאתו של משה מן העולם, גם כפי שמתאר כאן הכתוב, איננה מוות שבא עם כליינו ובלייתו של הגוף, שהרי נאמר בו ש"לא כהתה עינו ולא נס לַחַה", ולפיכך בעצם מותו של משה הוא הסתלקות, במובן הדקדוקי הבסיסי של מלה זו: התעלות, עלייה כלפי מעלה. הסיכום הגדול שנמצא כאן על משה ופעלו מעמיד כאן גם את הדבר שהרמב"ם בעצם מונה אותו בין עיקרי האמונה: שנבואת משה רבנו היא הנבואה העליונה ביותר. שלא היה ואף לא יהיה בעתיד איש כמשה; נבואתו היא המלה האחרונה, הסיכום הסופי של דברי ה' אל העולם.

בוודאי ראוי לסיים את הספר בדברים המופלאים, שלולי אמרו רבותינו (דברים רבה יא,ד) אי אפשר היה לאומרם: מהו "משה איש האֱלֹהִים" (דברים לג,א)? "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האֱלֹהִים".

(מתוך "חיי עולם", פרשת וזאת הברכה)

אף כי אין אנו יכולים לדמות את עצמנו למשה רבינו, מכל מקום כרועה הנאמן והנצחי של ישראל בכל הדורות הוא

הליצנים שמרקדים בלי שאכפת לו. לעומת זאת, אף אחד לא יכול לתאר לעצמו את משה רבנו עושה את זה. זה לא מפני שלמשה רבנו יש פחות דבקות, אלא שלדבקות שלו אין ביטוי חיצוני, כל התבטאות חיצונית איננה שייכת למהותו. כפי שהרמב"ם מתאר את נבואת משה רבנו, משה רבנו נשאר תמיד עומד, וככל שהוא בטל יותר הוא נשאר עוד יותר עומד.

(מתוך תורה אור המבואר, ויצא)

כיוון שמה מת כשהוא נמצא לבדו, הרי מותו הוא במובנים רבים עניין של מסתורין. מבחינתם של ישראל משה לא מת: הוא שב וחזר לעולמו שלו, שבעצם איננו לגמרי עולמם של בני האדם. משה מתואר כאחד מ"נוגין דשבקין מיא ואזלין ביבשתא" ("דגים שעוזבים את המים והולכים ביבשה", ראה זוהר בלק קפזקפח), שבעצם כל כולו שייך ומצוי במציאות אחרת, אף על פי שהוא הולך ופועל בתוך המציאות שלנו. מסיבה זו, הרמב"ם, שהיה מעריץ גדול של משה רבנו, כותב: "והיה זה מותו ביחס אלינו שנפקד מאתנו, וחיים ביחס אליו במה שנתעלה אליו, וכך אמרו עליהם השלום (סוטה יג): משה רבנו לא מת אלא עלה ומשמש במרום". בצד מסוים, משה מת רק מבחינת העדרו מן העולם, עולמם של בני האדם, אבל לא מבחינת כליינו. מן הכתוב עולה שמשה נקבר על ידי הקב"ה

אומרים שבכל דור מנהיג הדור נקרא משה. אדמו"ר הזקן אומר יותר מזה: האיש הזה שצריך לעשות את התורה - שהוא למעשה כל אדם מישראל - הוא גם כן משה, וגם הוא צריך לקבל את התורה בכדי שתהיה תורה.

(ביאור תורה אור, ד"ה השמיים כסאי)

עדיין משפיע ומאיר בנו, בכל אחד מאתנו, דעת ואמונה. אכן השפעה זו איננה כפי שהיתה בחייו של משה, ויש בה כפי שהיא כעת שני אופנים: האחד, דרך ראשי וחכמי כל דור, שהם בחינת משה רבינו שבדור. ובכל מה שהם מורים ומלמדים את העם יש מהשפעתו של משה רבינו שעוברת דרכם. והאופן השני, היא השפעה פנימית ישירה של משה רבינו לכל אחד ואחד, מבחינת ניצוץ משה של משה שיש בנפש כל יהודי, המדריכו ומלמדו מתוך נפשו שלו.

(מתוך 'ביאור תניא', ליקוטי אמרים פרק מ"ד)

הבעש"ט היה מסביר את הפסוק "קול גדול ולא יסף" (דברים ה,יח), ואומר שהתרגום של 'לא יסף' הוא 'לא פסק', ולכן הכוונה היא שמתן תורה הוא מאורע שיש לו קיום נצחי. ה' תמיד עדיין אומר את עשרת הדיברות; אלא שאנחנו לא תמיד נמצאים לידו, אני כבר לא תמיד שומע, וכדי שיהיה "ודברת במ" אני צריך לשוב ולהיות בגדר הזה, וזה מה שנקרא 'לעשות את התורה'.

יש צד מסוים שהוא מתן תורה פרטי, קבלת תורה פרטית. במקומות אחרים מדובר על זה שבן-אדם מדבר בדברי תורה והוא נעשה כלי לדברי התורה, וכעת הוא מדבר את הדיבור האלוקי, ומצד מסוים הוא במקום משה, ולכן

מורשה קהילת יעקב

ה'דינר' השנתי, ירושלים, אור

לי"ג בתשרי התשנ"ז

זה שנים רבות שאני חוזר ואומר, כי לדעתי העם היהודי נמצא כיום בשלב קריטי בתולדותיו. אמנם יש רבים החושבים שלמרות שיעור ההתבוללות הנורא, בית היולדות יוכל למלא את חסרונו של בית המדרש; אך אני סבור כי אם נמשיך ללכת באותה דרך, הרי אנו הולכים לקראת עתיד לא מזהיר, שבו אנחנו עלולים להפך למעין שומרונים, כלומר: קבוצה קטנה, מנותקת, חסרת ערך. אם המגמות הקיימות כיום בעם היהודי יימשכו, הרי שמה שקורה או יקרה ליהדות רוסיה בעשר השנים הקרובות הוא מה שיקרה ליהדות אירופה בעשרים השנים הקרובות, ליהדות ארצות הברית - בתוך שלושים שנה, וליהדות ישראל - בתוך חמישים שנה. יהדות רוסיה היא, כיום, מקום המלחמה החזקה, מפני ששם המצב הוא החמור ביותר. אם נצליח לעצור, במידת-מה, את הסחף שם, ויותר מזה: אם נצליח לשנות את כיוון הזרימה, יהיה זה אות ומופת כי הדבר הזה אפשרי, וכי אנו נמצאים לפני עתיד, ולא רק בתוך סיום של עבר.

אך הפעם ברצוני לגעת בבעיית-יסוד רחבה: מהו מקומה של "מורשת ישראל", מה פירושו של הדבר; מה משמעו לא רק לעצמו, אלא בעיקר עבורנו, עבור עם ישראל כפי שהוא. אתחיל מפסוק שאותו נקרא בקרוב, בפרשת "וזאת הברכה": "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (דברים לג, ד).

רבותינו (סנהדרין צ"א:) אומרים: **אמר רב יהודה אמר רב: כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, שנאמר: "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב": מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית.** זהו ביטוי תקיף מאוד. מאמר חז"ל זה אינו עוסק בשאלה, האם צריך או לא צריך ללמד תורה, אלא הוא אומר: התורה היא ירושה לכל ישראל, היא נחלתם של כל ישראל. אסור לנו למנוע את הירושה הזו מבעליה; ומי שמונע אותה, או אף חלק ממנה, עובר עבירה חמורה.

ובמדרש תנאים (על דברים לג, ד) נאמר: **אל תהי קורא "מורשה" אלא "מאורסה", מלמד שהתורה ארוסה היא לישראל. ומנין שהתורה ארוסה לישראל, שנאמר (הושע ב, כא): "וארשתך לי לעולם, וארשתך לי באמונה".** ומדרש ספרי (דברים, שמ"ה)

מוסיף: **דבר אחר, אל תהי קורא מאורסה אלא מורשה, מלמד שהתורה מורשה לישראל.**

במדרש ויקרא רבה (טג), מובא סיפור, שממנו אפשר לראות עד כמה העולם השתנה, ועד כמה הוא נשאר כפי שהוא; והדברים מדברים בעד עצמם:

מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה משופע ביותר. היה זה בן אדם שהיה נראה מרשים ביותר, עשיר ונכבד, מן הסתם כזה שכריסו הולכת לפניו, והוא עושה רושם גדול על הבריות. ר' ינאי אינו מכיר אותו, אבל כשהוא רואה את היהודי המשופע הזה - שלפי לבושו ומנהגו סבר שהוא אדם חשוב, בעל תורה ובעל עמדה, **אמר לו ר' ינאי: משגח רבי מתקבלא גבי? האם רבי רוצה לבוא אלינו? אמר לו אותו אדם: אין, כן. הכניסו ר' ינאי לביתו, האכילו והשקהו.** ובתוך שהם אוכלים ושותים ביחד, **בדקו במקרא,** שאל ר' ינאי את האורח מה הוא יודע במקרא, **ולא מצאו:** כלומר, הוא גילה שאותו אורח אינו יודע מקרא. **במשנה, ולא מצאו. באגדה, ולא מצאו. בתלמוד, ולא מצאו.** והתברר לו איפוא שהאורח המשופע הזה, שנראה כמו רב-רבנן, זקנו מגודל ופרקו נאה וכו', היה עם הארץ גמור. מה נותר לו, אם כן, לעשות? הוא הזמין את האורח לברך ברכת המזון. **אמר לו: סב בריך,** טול וברך. **אמר לו האורח: יברך ינאי בביתו,** שיברך ינאי בביתו. ואז הבין ר' ינאי, שאותו אורח חשוב אפילו אינו יודע לברך ברכת המזון. **אמר ליה: אית בך אמר מה דאנא אמר לך?** אמר לו ר' ינאי: האם לפחות יכול אתה לחזור על מה שאומר לך? **אמר ליה: אין, כן. אמר לו: אמור - במקום ברכת המזון - אכול כלבא פיסתאי דינאי,** אכל הכלב את פרוסת הלחם של ינאי. אמירה כזו היא בוודאי לא יפה, ומאוד מעליבה, אבל כך הרגיש ר' ינאי. **קם אותו אדם תפסיה,** ותפס את ר' ינאי. **אמר לו: ירותתי גבך, דאנת מונע לי ירושתי** נמצאת אצלך, ואתה מונע אותה ממני. **אמר לו ר' ינאי בתמיהה: ומה ירתותך גבי?** מה ירושתך אצלי? **אמר לו אותו אדם: חד זמן הוינא עבר קמי בית ספרא,** פעם אחת עברתי ליד בית-הספר, **ושמעית קלהון דמניקיא אמרין,** ושמעתי את קולם של התינוקות אומרים, **"תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב". מורשה קהילת ינאי אין כתיב כאן,** לא כתוב כאן "מורשה קהילת ינאי", **אלא "קהילת יעקב".**

וכך מסתיים הסיפור הזה: ר' ינאי היה מבויש. בסופו של דבר, הכיר בדרגתו של אותו אדם. העובדה שהאורח הוא בור גמור אינה נותנת הצדקה לר' ינאי להעליבו. התורה אינה שייכת לר' ינאי וחבריו, אלא לכלל ישראל. האיש שאינו יודע תורה אינו כלב; הוא אדם שהיה לו חֶסֶר בחינוכו, אביון רוחו, שראוי לרחם עליו, אבל בוודאי לא להעליבו. **אמר לו - ר' ינאי לאותו אדם: למה זכיתה למיכלא על פתורי?** במה זכית לאכול על שולחני? שהרי לא כל אדם זוכה להיות אורחו של חכם מפורסם, ותהה ר' ינאי מפני מה נזדמן לו אורח זה דווקא, ומן הסתם יש בו מעשים טובים הרבה. **אמר**

לו: מיומי לא שמעית מילא בישא וחזרתי למרה, מימי לא שמעתי דבר רע והחזרתי וסיפרתי אותו לאיש שמספרים עליו; ולא חמית תרין דמתכתשין דין עם דין ולא יהבית שלמא ביניהון, ולא ראיתי שניים שרבים זה עם זה ולא עשיתי שלום ביניהם. אמר ליה: כל הדא דרך ארץ גבך וקריתך כלבא? אמר לו ר' ינאי: כל דרך הארץ הזה נמצא אצלך ואני קראתי אותך כלב? קרא עליה, קרא עליו מה שאומר הכתוב (תהלים נ, כג): "וְשֵׁם דָּרְךָ", דשיים אורחיה סגי שוי. מי ששם (אומד, מודד) את דרכו ונוהג כראוי, הרבה הוא שווה. אם כן, האיש הזה, שלא היה בתורה ולא במשנה ולא באגדה, היה איש המעלה בדרך ארץ.

הסיפור הזה, שהתרחש לפני שנים רבות, כאלף ושמונה מאות שנה, מגלה לנו דברים הרבה: על החברה, על מגע בין אנשים, על ניכור ועוד; ומתברר שהיחסים הללו, או הבעיות הללו, אינם חדשים, וכבר היו לעולמים. אך במרכז הסיפור נמצאת תגובתו של אותו יהודי, שבאמת אין בו ידיעה לא במקרא, לא במשנה, לא באגדה, ואפילו את ברכת המזון איננו יודע. והיהודי הזה, גם כאשר אומרים לו: "לך מכאן, אתה כלב, מה לך ולנו" - דבר אחד הוא יודע: התורה היא ירושתו, ואפילו ר' ינאי איננו יכול למנוע אותה ממנו: "מורשה קהילת יעקב".

על הפסוק הזה מוסיף ואומר מדרש תנחומא (ויקהל ח', ד"ה "ויעש בצלאל"): **כשאמר הקב"ה למשה לעשות את המשכן, אמר לו על כל דבר ודבר, "ועשית" (שמות כה, יא, יג, יז, ועוד). ועל הארון אמר (שם כה, י), "ועשו". למה? אלא שציווה הקב"ה לעשותו לכל ישראל, שלא יהא לאחד מהם פתחון פה על חברו לומר, שאני נתתי הרבה בארון, לפיכך אני לומד הרבה, ויש לי בו יותר ממך, ואתה לא נתת בארון כלום אלא מעט, לפיכך אין לך חלק בתורה. ולכך נמשלה התורה למים, שנאמר (ישעיהו נה, א): "הוי כל צמא לכו למים". כשם שאין אדם מתבייש לומר לחברו השקני מים, כך לא יתבייש לומר לקטן ממנו, למדני תורה, למדנו דבר זה. וכשם שהמים, כל הרוצה לשתות ישתה בלא מחיר, כך כל הרוצה ללמוד תורה לומד בלא מחיר ובלא כסף, שנאמר: "ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר". ולמה ניתנה התורה במדבר? לומר, מה המדבר מופקר לכל בני אדם, אף דברי תורה מופקדין לכל מי שירצה ללמוד.**

ולבסוף, מדרש ספרי על ספר דברים, פיסקא שמ"ה, מגלה פנים נוספות מדוע נקראת התורה "מורשה קהילת יעקב": **אפילו יחיד שבישראל שלמד דברי תורה ופירש למקומות אחרים, אינו בוש לחזור, שכן הוא אומר, לירושת אבותי אני חוזר. ובמדרש תנאים לדברים לג:ד: משלו למה הדבר דומה, לבן מלכים שהלך למדינת הים, אפילו לאחר מאה שנה אינו בוש לחזור, שכן הוא אומר: למלכות אבותי אני חוזר. "מורשה קהילת יעקב" - הירושה של כל ישראל לכל דורותיהם, בכל גדוניהם, בכל ריחוקם.**

אוסף זה של מאמרי חז"ל, שהוא רק מקצת מממה שנאמר בדרכים דומות באותו נושא, מוכיח שיש כאן יותר מדברי דרוש שנועדו לחמם את הלב ולהדגיש את הקשר בין ישראל והתורה. מכאן עולה תפיסת עולם רבת היקף, הקשורה ליחס המוגדר בספר הזהר בתורת הקשר של "ישראל ואורייתא וקודשא-ברך-הוא" (ישראל, התורה, והקב"ה).

וכשם שיש בכך ראיית עולם אידיאלית, כך יש בה גם הגדרה לאומית וחברתית, התפיסה הזו - המדגישה כי התורה היא "מורשה קהילת יעקב" - אומרת שהתורה איננה נכס של קבוצה, של אגודה מסוימת. אין בעם ישראל כת של "יודעים", אשר להם, ולהם בלבד, ניתנה התורה. התורה היא ירושה לכל ישראל. ועוד: התורה, הנקראת "מורשה" היא מְרֻשָּׁת והולכת; היא לא עניין לרצונו של אדם זה או אחר, ואף אינה עניין של החלטה לקבלה או להניחה. התורה מורשה לכל ישראל, בבחינת ירושה, בבחינת תורשה.

תפיסה זו אינה רק הגדרה עקרונית: ממנה עולות גם מסקנות רבות, עיוניות ומעשיות. בראש ובראשונה יש כאן עניין של התייחסות. מצד אחד, "מורשה קהילת יעקב" פירושו, שזו היא ירושה לאבותי ולי - וגם לבני אחרי, למשך הדורות. אפילו מי שלפני מאה שנה כבר יצא מהדרך הזו, ובהווה אינו יודע דבר - עדיין יכול הוא לחזור ולהתקשר בתורה, כי הוא אומר: לירושת אבותי אני חוזר. מצד אחר, איש אינו יכול להחזיק את התורה בחיקו ולומר: התורה הזו היא נכס שלי, או של החוג או הקבוצה המסוימים שלי. לא: התורה היא נחלתו של עם ישראל כעם, כיחידה הכוללת כל אחד ואחד מן הפרטים שבה.

וזה דורש הרבה מאוד עבודה, משני צדדים. הצד האחד הוא הצד של המקבלים: המקבלים לא תמיד יודעים שיש להם ירושה כזאת. אם נשתמש במשל שבמדרש העתיק: בן המלכים, שנולד במקום אחר, בקושי יודע שהוא בן מלכים, ובוודאי אינו יודע כי במקום אחר, במדינה אחרת, יש ירושה המונחת על שמו. מה יעשה הילד הזה, שיש בידו נחלת עולם והוא אינו יודע? הוא צריך ללמוד לדעת על הירושה הזו, עליו לגלות שישנו אוצר הטמון בשבילו ומחכה לו.

הצד השני הוא הצד של הנותנים, או של אלו היכולים לתת. התורה איננה משהו סודי, או דבר שיש למישהו מונופול עליו; אדרבה: אנו מצווים, ואנו חייבים, לדאוג לכך שהיא באמת תהיה בידיהם של כל אלה שהם יורשיה, של כל מי שהם בכלל "קהילת יעקב". אסור לנו לגזול מהם את ירושתם; וכל אימת שאדם מנסה לצעף אותה, להסתיר אותה, להעלים אותה, לבנות מסביבה מחיצות וגדרות, הרי הוא מונע אנשים מירושת אבותיהם, גוזל מהם את הנכס הזה שהוא ירושתם, שהוא נשאר שלהם בכל עת.

יש כאן, אם כן, מאמץ כפול: המאמץ של הילד שגדל בלי לדעת שיש לו נחלת אבות, והמאמץ של זה שמחזיק חלק מן הנחלה הזו, ויש ביכולתו לתיתה. שני הצדדים כאחד צריכים לעשות מאמץ כדי לחבר את הקצוות. מוטלת עלינו חובה גדולה לעשות מיסיון יהודי - לא כדי לייחד את הגויים, אלא כדי לייחד את היהודים. זהו התפקיד שלנו. משום שמי שמחזיק בידו אפילו חלק קטן מן האוצר הזה, שהוא נחלת כל ישראל, אין לו זכות להחזיק אותו בידו ולא לומר לאחר: דע, גם לך יש חלק בירושה הזאת, היא גם שלך. במלים אחרות: אדם מישראל אינו יכול לומר לחבירו: הבה נישאר כמות שאנחנו, אני אחזיק בתורה ואשמרנה לי ולידידי, ואתה הישאר כפי שהינך, בור וריק, שהרי אבותי למדו תורה, ואבותיך לא למדו תורה. ייתכן שכך התגלגלו הדברים, אבל מה בכך? הרי זו ירושה, "מורשה קהילת יעקב", והיא שייכת לכולם.

ולכן את הירושה הזו צריך להעביר ולחלק. חובה זו אינה עניינם של עורכי-דין: כל מי שמחזיק חלק ממנה - יש לו גם אחריות לתת אותה לזה שאפילו אינו יודע על קיומה. זוהי אחריות אישית, ישירה, שאיננה נבנית על חובה משפטית או על התחייבות מוסדית או ארגונית כלשהי. היא החובה האנושית הפשוטה, כאשר אני רואה את בן-המלכים מסתובב ברחוב עירום ויחף, ואני מחזיק בידי את ירושתו הגזולה. כיצד נגזלה הירושה? היא אבדה בנדודים, בגלות, במדבר העמים, ולפעמים אפילו בשבר הסורי-אפריקני, כי גם שם אפשר לאבד אותה. ועלי מוטלת החובה להשיב אותה לבעליה, לכל אותם ילדים - בני חמש, בני ארבע, בני עשרים, בני שמונים - שלא זכו לקבל את נחלת אבותיהם, ואשר כולם זכאים לקבלה.

התפקיד הגדול הזה הוא, מצד מסוים, מאוד מאוד דרמטי. היום דיברו על פריצת מנהרת הכותל. המנהרה הזו היא בסך הכל חור באדמה; אבל לפעמים אפשר לפרוץ למישהו מחילה בתוך נשמתו, וכאשר חופרים שם, בן אדם מגלה לפתע אור חדש שמאיר לו.

וכדי להעמיד דברים בפרופורציה הנכונה: ארץ ישראל היא הארץ הקדושה, היא הארץ הקדושה היחידה; ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל ומכל העולם - וכירושלמי, אין לי דבר נאה וטוב הימנה, ובוודאי שאין לי דבר מקודש הימנה; ומעל לקדושת ירושלים יש קדושת הר הבית. אבל מעל ומעבר לכל הקדושות הללו ישנה הקדושה של היחס בין הקב"ה וישראל. חֶבֶל הכסף הזה, קו החיים הזה, המקשר בין האדם מישראל לבין הקב"ה - זוהי התמצית, זו הקדושה המהותית, שממנה נובעות כל שאר הקדושות. כאשר אדם מחזיק את קו החיים הזה שלם, כאשר אדם מאפשר לזרימת החיים הזו להימשך - שם נמצא הקב"ה. יותר מזה אי-אפשר לגלותו.

אכן, עבודה זו של השבת האבדה לבעליה אינה תמיד בהירה וגלויה לעין. לעתים

יכול אדם אחד לעשות רק חלק, ואפילו חלק קטן, מעבודה זו. פעמים שאדם אחד מתחיל, ואינו זוכה לראות כיצד הדברים נגמרים. מה גם שהמקבל עלול להתייחס בחשד לאותה ירושה שרוצים לתת לו, או שהאביון כבר התרגל לאביונותו, ואינו רוצה להסתבך בירושה גדולה. אבל כאשר זוכה אדם לראות את הדברים, הרי זו חוויה מיוחדת.

ואסיים במעשה שהיה. לפני שנים אחדות הרציתי בבית-כנסת במקום כלשהו. אחר-כך ניגש אלי בחור עם כיפה וזקנקן, וסיפר לי: "לפני שנתיים ישבתי במנזר בודהיסטי, והתגלגל לידי ספר שלך. קראתי אותו, והחלטתי שאני חוזר ליהדות." באותו רגע הרגשתי שהנה, החזרתי למישהו את ירושת אבותיו. אני לא נתתי לו שום דבר משלי; רק נתתי לו את מה ששייך לו, את קשר החיים שלו-עצמו. והאין אלו המלים בהן מסיים הנביא יחזקאל את אחת מנבואותיו - "וְהָשִׁיבוּ יָחִיד" (יחזקאל יח, לב)?

ישנם עוד רבים הזקוקים לזה, המשוועים לזה; וכולנו, כל אחד ואחד, יכולים לעשות משהו כדי לטוות מחדש את חבל הכסף, למשוך מחדש את חוט החיים.

ליצרי לב שמחה

”

”זכני, אלקי, לקיים בכל רגע מחיי בהכרה
ובהרגשה ”שיויתי-ה’ לגדי תמיד”, כמו
שפירש הבעש”ט: שיהיו המאורעות החולפים
עלי בחיי שווים בעיני.

אם יבזוני ואם יכבדוני, אם איכשל ואם
אצליח, אם אהיה בשמחה או - חלילה -
בעצבות, תמיד אזכור שבכל מצב ובכל תנאי
שרוי אני בתוך השטף האלוקי.

תן בלבי את היכולת לראות בחיים בתוך
המשתנה את היציב, בתוך העקלקלות
את דרך המישרים, ומעבר לכל אלה - את
התגלות האלוקות בעצמי וביקום.”

(מתוך תפילה שהרב חיבר, פורסמה ברשפים תשי”ז)

”

יסוד התמימות והאדם המודרני

מאמר מ'רשפים', ניסן תשי"ח

תמימות ומשברה

ומעט טפשית.

אולם בכל יחס שאנו מתייחסים אל התמימות עלינו לראות כי התמימות - וכאן קשה לומר "רגש התמימות" שהרי אין זה רגש במשמעות המלאה של המילה, ומוטב לומר בעצם: היחס התמים אל הדברים - הוא יחס ראשוני. יתר על כן, הוא היחס הראשוני.

ראשוני בשני מובנים. מצד אחד ראשוני בזמן. הילדות היא השלב הראשון בחיי אדם - ובשלב זה האדם הוא תמים מאוד, וכי מה תמים יותר מאשר תינוק? אחד הדברים היסודיים המעטים שהתינוק מביא עמו הוא התמימות - היכולת והרצון לשמוע, ללמוד ולהאמין בכל מה שמספרים לו. ומתוך יחס זה של תמימות מגיע הוא אל שאר הדברים שהוא לומד.

וראשוני הוא יחס התמימות גם במובן הנפשי - שכן יחס זה הוא היחס הראשון הנמצא לפני כל יחס אחר בתפיסתו של האדם - בכל עת ובכל תקופה בחייו שלו ובעולם בכלל.

אמרנו כי התמימות היא אותה תפיסה של הדברים אשר אין בה כל בעיות וסיבוכים,

המשמעות המילולית של המילה "תמימות" היא - שלימות. ואף על פי ששימוש המילה בפינו אינו זהה ממש לשימושה של המילה שלימות, הרי מכל מקום, אף אם אין מעריצים את התמימות, הרי מבין כל אדם שאכן יש בתמימות משהו של שלימות, שלימות ראשונית.

תמימות כיצד היא מתבטאה ומתגלה, כיצד מגדירים אנו תמימות? בדרך כלל תופסים אנו כתמימות גישה ישרה אל הדברים, גישה שאין בה כלל סיבוכים ופיתולים, מבלי לסבך דברים, ומבלי לחשוך שהדברים מסובכים. לגשת אליהם פשוט, סתם כך, מתוך אמון ומבלי כל חשש.

ודאי שלא תמיד די בגישה תמימה כזו כדי לפתור אל נכון את הבעיות, כדי להתיר את הסיבוכים - סיבוכים טבעיים וסיבוכים שבידי אדם. ומשום כך, משום שהתמימות יכולה מדי פעם להיכשל, משום שאפשר לרמות אותה, נראית היא לנו לעיתים קרובות מגוחכת משהו,

אולם המושאים הללו הינם שונים או גם מנוגדים, ועל כן אין אדם יכול להמשיך עוד לשאת את התמימות הסותרת את עצמה. ומשום כך באה התמימות למשבר ההורס את עצם קיומה. באים דורות ותקופות חיים בלתי תמימות, מסובכות, מעוקמות ומעוקלות - ויחד איתן גובר הצמאון אל התמימות, אל

הקשר לארץ ישראל

הוא קשר מורכב

מבחינת הנפש, יש

אנשים שחיים עם ארץ

ישראל, חולמים על

ארץ ישראל, בשבילם

ישראל היא מרכז

ההווה, אך לא יהיו

ולא מתכוננים להיות

בארץ ישראל.

תפיסת הדברים הראשונית, אל הזמן בו הכל הוא ראשוני ושלם כל כך.

תפיסתם כמו שהם, כפשוטם. והנה, תפיסה זו של דברים כגילויים הפשוט, היא לא רק תפיסת התמימות הילדותית, אלא בעצם כל תפיסה רוחנית שהיא, נזקקת מקודם כאמצעי ראשון בתפיסה ובקליטת המושאים, לקלוט את הדברים כמות שהם - בתמימות. בתפיסתו הראשונית של כל דבר אין אדם יכול להתפלפל עם הדברים או לנתח אותם, שהרי חייב הוא לפני כן לקלוט את עצם קיומם ומהותם - בדרך התמימות. רק לאחר התפיסה הראשונית התמימה של הדברים אפשר להתחיל לחקור, לנתח ולהשוות. אך הבסיס לכל זה הוא התפיסה של המציאות בלי חקירות, תפיסת התמימות.

אדם נולד אפוא עם התמימות, אדם קולט כל דבר שהוא בתחילתו על-ידי התמימות, משום מה אפוא אין הוא נשאר תמים לעולם? סיבתו של משבר זה של התמימות, משבר אנושי-פרטי כל האדם המתבגר, וכן משבר התקופה הכללי של דורות ממושכלים ומפותלים אשר איבדו את התמימות הקמאית, אף הוא הינו בתמימות עצמה.

תמימות היא שלימות, תמימות היא תפיסה ללא אפשרות לעשות בתוכה חלוקות, הבדלים וסיבוכים, ותמימות יכולה להיות רק כלפי מושא אחד (או קבוצת מושאים בעלי אופי דומה). כאשר מגיע האדם לגידול מסוים, הרי מצרפים בחייו מושאים שונים שאת כולם הוא מקבל תחילה מתוך תמימות,

שלוש צורות של משגה

ביחסו של אדם מודרני אל התמימות אין אחידות, ושונות ומנוגדות הן הגישות אליה. אולם למעשה נובעות כל ההשקפות הללו מהנחת יסוד מוקדמת אחת, והיא: התמימות היא שקר, ההסתבכות - אמת.

כתוצאה מהנחת יסוד זו תבוא בסוגים ידועים של אנשים מסקנה נפשית ברורה - יחס של בוז כלפי התמימות והערצה אל הסבכנות בכל צורתה. אכן, יחס הבוז הזה כלפי התמימות אינו רק בוז בלבד, יש בו גם משהו של רוגז וקנאה. שהרי, כאמור, רגש התמימות הינו רגש יסודי, ואדם שמשום מה (למשל, מפני הנחות ידועות) אינו יכול להיות תמים, הריהו לפחות מבזה את התמימות, ומשום שרגש זה הוא פשוט מאוד, הריהו גם ניתן לקליטה במישרין ובעקיפין, והוא היחס של העמארצות הבינונית הבולט כל כך בכל תחומי החיים. הרחוב לועג לכל תמימות בכל שטח, לדביקות תמימה בכל אידיאל, בז לתמימות ובפנימיותו מקנא בתמימים.

סוג אחר של תפיסה מודרנית הוא יותר מעודן. הוא מכיר במודע את מעלותיה של התמימות ואת ערכה, והוא יודע אפילו את החסרונות הנובעים מאי תמימותו. אולם למרות ידיעה זו, כבול הוא אל הסבכנות מתוך רצון באמת. הלך מחשבתו הוא בערך כך: 'כמה טוב להם לשוטים התמימים, וכמה חבל שאינני יכול להיות כמותם, שאינני יכול לרמות

את עצמי כמוהם'. אדם מסוג זה מכיר אמנם במתיקות ובשלימות הנפשית אשר בתמימות, אך כנגד זאת הוא בטוח כי התמימות הינה הבל ילדותי ודמיון שוא, ואילו הוא הנמצא בעולם הריאלי המסובך חייב להתיחס אל הדברים בסבכנות. עם כל אהדתו אל התמימות, אין הוא מתקרב אליה כמלוא הנימה, משום שלפי דעתו טובה האמת המרה (והמסובכת) על הבליה המתוקים של התמימות.

העמדה השלישית שונה לחלוטין משתי הקודמות. אכן, אף היא מניחה כי הסיבוך פירושו האמת, אולם היא רוצה על אף זאת לבחור במודע בתמימות. מגמה זו מתבטאת ברצון לכתת ככל האפשר את ערכי הסיבוך, לשכחם ולהתעלם מהם. ועמדה זו יכולה להתבטא בערך: 'טוב לשקוע בחוויות נעימות וחביבות המקנות לאדם אושר, מאשר להסתבך בקשיי החיים הריאליים'.

לכאורה נראה שלפחות רגש זה הריהו תמימות, אולם בעצם, למרות דמיונו אל התמימות אין הוא זהה לה. תמימות סינטטית זו אינה אלא חיקוי-תמימות, לתמימות ממש אין להגיע בדרך זו. והסיבה לכך מובנת מיד - המיתמם אינו נעשה תמים (אף אם הוא מיתמם ברצינות), מאחר שקיימת בתוכו הנחה מוקדמת שתמימותו היא הבל - או שהיא שקר. ומלבד סתירה פנימית ונפשית זו, הרי ההיתממות אין לה קיום והיא חייבת להתמוטט במהרה, מאחר שהיא פועלת

בכיוון הפוך לזרימת החיים הטבעית. הזרימה של החיים המתפתחים היא מן הפשוט-הגולמי אל המורכב, מן היחיד אל הריבוי וההסתעפות, ועל כן כל נסיון לחזור אל התמימות בדרך של היתממות תבוא במהרה לידי משבר בהיותה מנוגדת לדרכו של העולם.

ומשום שהשקפותיו של האדם המודרני על התמימות אינן מביאות אותו אליה, הרי שאין מעצור בפני ההתפתחות של תסבוכת וסבכנות גדולה יותר, אשר בה כל התפתחות נוספת פירושה סיבוכים נוספים ושליטת אפשרות לתפיסה שלמה וראשונית.

בעיות בדרך לתמימות

ראינו כי בכל הדרכים שאדם מודרני מתיחס אל התמימות הריהו אך מתרחק ממנה. ועל כן צריכים אנו לעיין אם בכלל אפשרית היא הדרך אל התמימות.

דבר אחד ברור - אותה הנחת יסוד מודרנית על הבל התמימות היא מקור אי האפשרות של הגישות הקיימות להתקרב אל התמימות, ורק לאחר סילוקה של הנחה זו נוכל לראות היש באמת דרך אל התמימות הראשונית.

ברור שההנחה שהסיבוך הוא האמת ואילו התפיסה התמימה היא שקר היא רק הרגשה נפשית בלבד שאין לה בסיס שכלי ועיוני, אלא שמשום כמה רגשות חזקים נראית היא מוצקת ומבוססת יותר מאשר הרגשת התמימות. לאדם יש

קשר נפשי אמיץ עם התפתחות הסיבוך - משום שהוא מעשה ידיו. האדם פועל ועושה, בונה ויוצר וממציא - אך אינו רגיל לתת לעצמו דין וחשבון על מה ולמה הא עושה זאת. הוא שקע כל-כך ביצירה עד שאין לו פנאי עוד לבדוק מה טעם יש לה. הדבר נאה בעיניו מראש משום שהוא עשה אותו ואינו צריך עוד לכל בדיקה נוספת. בשעות המנוחה עלול אדם לחשוב מדי פעם כמה הסתבך העולם בו הוא חי, וכמה עתיד הוא עוד להסתבך עד הגיעו אל עברי פי פחת - אך מיד הוא שוקע בעבודתו ואינו שם לב כלל שהוא עלול רק להגדיל ולהרבות מבוכה. כל-כך חזקה דביקותו של האדם ביצירתו, עד שהוא ממשיך לעסוק אך בדברים שבעקיפין - אך בבטחון - עלולים להביא לכליונו והשמדתו.

והקשר הזה מתחזק עוד משום שבשעת העיסוק במעשה ידיו מרגיש אדם את עצמו עצמאי, חופשי ומבוגר, ורק בזמן שחופש ועצמאות אלה - והאחריות הכרוכה בהם - נעשים כבדים מנשוא, מתחיל הוא לפזול אל עבר התמימות. כי התמימות היא חולשה מובהקת, אמנם היא רגש ראשוני שבנפש, אך היא היסוד הפסיבי - כוח הקליטה שבה. תמימותו של הילד הקטן מקורה בכך שהוא חלש ותלוי, רק אז יכול הוא להיות תמים ורק אז - כשהוא בטוח בעזרה שתוגש לו - יש טעם לתמימותו.

אותו מהלך חיים שתחילתו תמימות, חולשה והרגשת תלות, והמשכו הבגרות

סתומים ועליונים על קודמיו, וגם אותם שאינם בידו - גם בהם הוא בטוח שיוכל להשתלט ולהתגבר. וכגודל שלטונו גם גודל סיבוכו - הכל הוא מסובך ומעוקם, אין מקום בעולמו לראיה של תמימות. חייב הוא להיות מחוכם וערום למדי כדי לעקוף את כל סיבוכי העולם.

נקל איפוא להבין מה רב הקושי הנפשי לאדם המודרני להודות בחולשתו, בחולשת קיומו ובכפיפותו אל כוחות עליונים יותר. מה קשה הוא לו לחדש את הרגשת התלות שלו, לוותר על עצמאותו ובגרותו.

אך יותר מכל קשה עליו הויתור על חכמתו. העובדה שבכוח החכמה הזו הצליח האדם להתרומם מדרגות התלות והשעבוד לטבע, הצליח לשפר פי כמה וכמה את כל תנאי חייו החיצוניים, נראתה לו כמוכיחה שחכמתו היא החכמה העליונה הפותרת את כל בעיות היקום.

תסביך החכמה רודף אחרי האדם בכל אשר הוא פונה. להיות חכם - זהו מין ערך עליון (או לפחות - להיראות חכם) שאינו נזקק עוד לבדיקה. וכל נטיה או סטיה מן החכמה נראית לו כירידה והשפלה בלתי נסבלת. המעבר מן החכמה אל התמימות נעשה כעין סיוט של איבוד כל הקיום הרוחני.

בדרך אל התמימות מצויים איפוא מכשולים רבים שמקורם נפשי, מכשולים אשר אמנם אינם מבוססים על ערך והגיון - אולם הם משפיעים לא פחות, בדרך אל

העצמאית והמסובכת, אינו אך באדם הפרטי - זו היא אף דרך חייו של האדם בכלל מהלכה של התרבות האנושית. האדם בתקופות קדומות הרגיש בעל-כורחו את התלות אשר בקיומו - את היותו תלוי בכה הרבה גורמים עליונים, גורמים חברתיים וגורמים טבעיים שלא היו נתונים תחת ידו. ומצד שני - גם נפשו

**אם הייתי מתחיל
מהאדם הפרטי הייתי
אומר שכמעט כל אדם
בזמן שלנו, האדם
המערבי המודרני,
אחד ממקורות הסבל
הבסיסיים שלו הוא
שהוא לא שתול
בשום מקום**

היתה מסובכת הרבה פחות, כל הדברים היו נראים לו בראיה הראשונה והתמימה בלי צורך לסיבוכ. ואילו האדם המודרני הריהו מבוגר בהרבה לעומת האדם בתקופות העבר - הוא שולט בכל-כך הרבה מכוחות הטבע השונים אשר היו

סיבוכן הגדל של החיים?

ובסיכום: הקיימת עדיין דרך להגיע אל התמימות?

משהו על המוצא מן הסיבוכן

התמימות - אשר היא התפיסה הראשונית של הדברים בשלימותם, מחייבת את האדם החש אותה לוותר על רוב מושגיו האחרים על מלוא עוצמתם. לכאורה אין אדם יכול להיות גם תמים וגם פיקח, מבין וגיבור - שכן אם מצויות בו תכונות אלו אין הן יכולות להצטרף אל הכניעה והפסיביות האופייניות לתמימות, ומאידך קשה לאדם מאוד לוותר עליהם; הם מגדילים ומגוונים את חייו, הם יוצרים במובן ידוע את חיי נפשו. בויתור על ערכים מושרשים אלה, חייב האדם להיות בעל כוח נפשי כביר כדי לבצע את הויתור. וגם אם הוא חש את הכאבים האנושיים אשר בסיבוכן, אין הוא יכול להימלט מפני מושגיו - מאפס כוח לכך.

חולשה אנושית זו בולטת תמיד ובכל מקרה כשהאדם רוצה לפתור את בעיות חיו מתוך מערכת מושגיו שלו, מתוך עצמו. בשעה שהתמימות היא עבורו ערך נכסף, אלא שיש לו יחס מסוים בין שאר ערכיו. ועל כן אין הוא מסוגל לוותר על ה"חכמה" וה"גבורה" וה"עצמיות" - שהרי כוחות נפשו הגדולים שקועים דוקא בתוך הסיבוכן ומניין יקח את הכוח לצאת ממנו?

כדי שיוכל אדם לוותר על הערכים הנפשיים הללו, כדי להגיע אל התמימות-

התמימות חייבות אף בעיות אלו להיסקר בתשומת לב, ויש צורך לבער אף אותן בדרכי חינוך והשפעה.

אך לאמיתו של דבר, מתחת לבעיות הללו החיצוניות-הרגשיות מסותרות בעיות פנימיות ומהותיות יותר, לא בעיות קטנוניות שבדעות קדומות, אלא אותן שאלות הנובעות מעצם הדברים, מעצם היחס בין התמימות והעולם המסובך שמסביב.

הבעיה היסודית פה היא בעית הניגוד המהותי שבין התמימות והסיבוכן. התמימות היא אחדות אחת פשוטה שאינה ניתנת לחלוקה או הכפלה. לעומת כל הבעיות השונות והמסובכות המצויות בעולם. ולעומת כל הרב-גוניות אשר בו, עומדת התמימות כיחידה אחת של תפיסה אחדותית - האם אפשר בכלל להכניס את כל שפע המושאים והמושגים בתחומה של אחדות זו?

והבעיה השניה היא בעית הנפש. האם אמנם מגמת החיים ונפש האדם היא באמת אל ההתפתחות וההתרחבות עם כל הסיבוכן הקשור בהן? ואם אמנם כן הוא, האם אפשרי בכלל לתת כיוון אחר להתפתחותם של החיים? האין הליכה אל התמימות הליכה מול החיים - מול קו התפתחותם השואף אל הריבוי והסיבוכן?

ובעצם - האין אמת באותה הנחה בלתי מוכחת של האדם המודרני כי התמימות פירושה בחיים המודרניים אך שקר? האין הסיבוכן תוצאה בלתי נמנעת מתוך

הנותנת לאדם אף את הרגשת עוצמתו המזוייפת, את הבגרות המדומה, ואת דמיון העמידה ברשות עצמו - ועל כולם, את הערצת חכמת עצמו הבלתי מוגבלת, כל אלה אינם הכרחיים לעצם היצירה - אף אינם חייבים לבוא בעקבותיה. אלה הם המביאים את האדם אל הסיבוך הנורא ואל אותן הבעיות המערערות את שארית שלום נפשו ושלימות חייו. אותה התנפחות אנושית היא המעצור שהאדם שם לעצמו בדרכו אל אושר התמימות.

ותקנת הדברים היא בהכרה שיכיר האדם המודרני שעדיין - עם כל כוחו ובגרותו - זקוק הוא למשענת-חיים של כוחות החולשה והתום שבנפשו. עדיין אין הוא יכול לפרנס את נפשו ולהדריך את מהלך חייו מתוך עצמו, לעולם ישאר האדם זקוק לעזרה מלמעלה לחיות את חייו בצורה הטובה והאמיתית. במקום להיות כל-כך אקטיבי וכל-כך מעשי צריך הוא לתמימות, לפסיביות שבקליטת הדברים ודרכי החיים - מן האמת המוחלטת העל-אנושית.

אך לא די בשינוי ההרגשה בלבד - הרגשות דרכם להשתנות, להתפתח בהתאם לגורמים חיצוניים שונים. כדי לתת קיום להרגשה יש צורך לתת לה בסיס יציב יותר - בסיס שכלי, שיהיה גם דבר אובייקטיבי הסומך את ההרגשות. הבעיה אשר עלינו להתגבר עליה כאן היא הבעיה של יחס האחדות והריבוי - היחס בין התמימות והאמונה התמה האחת, לבין ריבוי המושאים העצום שבעולם.

השלימות, חייב הוא להיאחז בסיבה עליונה הנעלה מכל הערכים הללו. חייבת להיות נקודה ארכימדית חיצונית אשר תשחרר את האדם מסיבוכו. פתרון לבעיות החבוש בבית האסורים אינו יכול להתיר את עצמו, הוא יכול לצאת מתוך סבכי מציאותו רק בשעה שיחוש במציאותה של מציאות עליונה אשר מתוכה ולמענה ולבנות את הנחותיו שלו, האלוקיות במקומן.

אולם הבעיה אינה רק בעית הוויתור על הכל, אלא הבעיה הפנימית יותר - האין סתירה פנימית בגישה של תמימות אל דברים מסובכים, שונים ומתנגשים זה בזה? או שמא אין כלל דרך אל התמימות אלא בהריסתו (או בהתעלמות מקיומו) של כל העולם המסבך והמתפתח?

כדי לברר את הבעיה הזו יש מקודם לעשות חתך חריף וברור בין המעשה שהאדם עושה, לבין ההרגשה הבאה כתוצאה ממעשה זה. אכן, עצם מעשה ההתפתחות, עצם עובדת היצירה העצומה אשר יצר האדם היא חיובית - היא אף הכרחית. ואם יש לחיים גילוי של עוצמה וטוב, הרי זה משולב בזרמה המתמיד של ההתפתחות וההתעלות של היצירה האנושית. ועל כך אין טעם ואין צורך לוותר.

אולם אותה הרגשה הבאה מן ההתפתחות היצירתית הזו - אותה הזדהות עם יצירי כפיו של האדם (שהיא הרי כעבודת האלילים הקדומה - סגידת האדם אל אלילים שהוא עצמו עשאם)

יכולים אנו לשאול פה את השאלה היסודית: כיצד יכול להיות שאדם יהיה גם תמים - ופירוש הדבר בעל תפיסה ישירה ואחדותית, ועם זאת גם מבין למדי את בעיותיו של העולם מסביב, שעיקרן ריבוי וסיבוכן?

בעית היחס הזה בין האחדות והריבוי, שבין תום וסבכנות, הרי היא בעצם גם בעיית היחס האנושי (ואף הפילוסופי) בין האמונה באחדות האחת של ה', לבין הרגשת קיומם וממשותם של הרבים - של כל העולם הזה. כיצד זה יוכל אדם גם להיות דבוק באחדות הפשוטה והתמימה של ה' מבלי להיסחף בשפעת המושאים המהווים את החיים, את העולם כולו?

הפתרון לבעיות אלו הוא בהשקפה החסידית, בעקרון היסוד החסידי, "מלוא כל הארץ כבודו" - שהוא עקרון מציאות האחדות הכוללת את כל הריבוי באמונה באלקים המתגלה בכל חלק וחלק מן העולם המסובך - והוא הכולל את כל העולם הזה באמיתות מציאותו. מכל מקום, מכל מצב ומכל סבך מעשי, נפשי ועיוני, אפשר להגיע אל הבורא - משום שהוא מצוי בתוכו, משום שהוא המתגלה בתוך ריבוי הגוונים והניגודים. כל אותו ריבוי שאנו רואים אינו אלא בחינת צדדים שונים של אותו דבר. יתר על-כן, אותו דבר עצמו כפי שהוא מתגלה לנו.

וכפי שרעיון זה הוא פתרונה של בעית האחדות והריבוי הפילוסופית, הרי הוא אף פתרון בעית החיים והתמימות הנפשית. כי הרי כל מה שישנו בחיים, כל גילוייהם

המנוגדים והשונים, אף הם אינם אלא אחדות שבתוך הריבוי, אחדות המקיפה את הריבוי והמתגלה בכל אחד מצדדיו. כל זרימת חייו של האדם וכל יופיים הם גילוי האחדות שבריבוי. "אני" אחד זורם בתוך שפע המושגים והקליטות, "אני" אחד הוא הזורם בחיים, משתנה איתם, ועם זאת - נשאר אותו "אני".

הפתרון לבעית מציאת התמימות אינו בהתעלמות מן הריבוי, אלא במציאת האחדות אשר בתוכו. לא הויתור על החכמה הוא המביא לתמימות - התמימות האמיתית באה כאשר אדם מגלה את התמימות-שלימות בכל החלקים והפירוט. דרכו של האדם היא במציאת אותו איחוד נכסף אשר יאחד את כל המציאות כולה ואת כל הריבוי שבה, יראה לעיני-כל כחלקי האחדות האחת. אולם גם לפני שאדם משיג את התפיסה הזו בפועל, הרי עצם הידיעה הזו - שאין לברוח או להתעלם מן האחד כי הוא מצוי בכל, השגה זו עצמה היא שוב מפתח אל תפיסה של שלימות וראשוניות של כל הדברים בעולם כאחד

צריך להיות חכם ביותר, כדי שאפשר יהיה להגיע לתמימות. (ר' נפתלי מרופשיץ).

ישרי לב רשימה

כמדומה, רק בספר תהלים אנחנו מוצאים את התואר: "ישרי לב". נאמרים שם דברים טובים על ישרי לב, אבל אין לנו תיאור או הגדרה של מהותם. בכלל, מידת היושר נחשבת כמידה מעולה, אלא שיש לה פנים שונות.

מידת היושר

יש פעמים שאנחנו מדברים על יושר במשמעות העסקית והממונית - ושם הגדרתו היא, במידה מסוימת, על דרך השלילה: מי שאיננו משקר, או מרמה, או מטעה את הבריות, הוא מה שייקרא "אדם ישר". יושר יכול לבטא מהות פנימית, של היאחזות במשהו נכון וראוי, ולפעמים יש בכך גם ממד מסוים של אומץ. לא פעם יש לבני אדם פיתוי לסטות ממה שהוא נכון וישר, ולו גם בדיבור פה בלבד. לפעמים, לא רק בגלל לחץ כבד אלא גם בשל נוחות חברתית, עשוי אדם שיאמר דברים שאינם כלבבו.

בעניין זה, מצד מסוים של ההתנהגות החברתית - מה שנקרא "דרכי נימוס ודרך ארץ" - מתבקשת מהאדם איזו סטייה מן היושר; לפעמים זה עניין שבנימוס בלבד, ולפעמים הוא נובע מכוונות טובות: מי שאומר לאדם חולה שפניו רעות והוא נראה כגוע, ייתכן שהוא אומר אמת, אבל הוא אולי לא עשה את מה שנקרא "הישר והטוב"... כיוצא בו בהרבה צדדים אחרים של משא ומתן בין הבריות - מסיבות שונות, אין שומרים על מידת הישרות בכל תוקפה. במידת היושר בכלל, יש צד מסוים של נוקשות, ולפעמים גם חוסר התחשבות. אמירת דברים ביושר יכולה גם להיות פוגעת, וגם כשדברים נאמרים בכוונה הטובה ביותר, הם יכולים להיות מכאיבים ופוגעים.

כאשר מגדירים שאדם הוא "ישר כסרגל", יש בזה בוודאי קביעה ואפילו הערכה של האישיות, אלא שעם זה, יש להביא בחשבון כי לא כל המציאות יכולה להימדד דווקא בסרגל; לא הגשמית וגם לא הרוחנית. כשם שיש בעולם החומרי גופים עגולים או מרובי זוויות שאינם יכולים להימדד בסרגל, כך יש תחומים בחיים הבין-אישיים שבהם הישרות הזאת איננה קנה המידה המתאים. מצד מסוים, יש אירועים והתגלויות של שמחה שלא תמיד ראוי להם להימדד בקנה המידה של יושר מוחלט (ריקוד על השולחן

למשל.), כמו גם מקרים סבוכים, שבהם יש שיקולים מצדדים רבים, שאינם ניתנים להתכנס לאמת מידה ישרה אחת. למרות שאנשים מעדיפים דרכים ישרות כאשר הם נוסעים בעולם, ברור שאי אפשר לעלות לפיתוליו של הר בדרך ישרה כסרגל.

הדברים הללו, שבעיקרם מובנים לכל אדם במציאות החומרית, לפעמים אינם נהירים בתחומים אחרים; אבל בכל התחומים של המציאות לא כל הנושאים מתכנסים לקווים ישרים ומסודרים: בנושאים רבים יש צורך לשים לב ליוצא מן הכלל, ולפעמים - למידת הנזק שיכולה להיגרם מתוך היאחזות בנתיב ישר שאיננו נוטה ימין ושמאל. ולפיכך, כשם שיכולים להיות אנשים שהולכים בדרך הישר בכל פרט מחיהם, יש בכל זאת מקום לבדוק פעם שנייה את האנשים שהם ישרי דרך לחלוטין. כי כשם שיש אנשים הנאבקים במאמץ, אבל גם בחוכמה, כנגד העיוותים של המציאות - יש גם כאלה שהם ישרים עד תום בגלל סיבות אחרות: לפעמים בגלל חוסר דמיון, לפעמים בשל אי יכולת לראות את הנולד ואת התפנית הבאה במציאות. ובצער, צריך להוסיף, שסוג כזה של ישרות יכול להיות גם תוצאה של טמטום פשוט. המידה של ה'ישר', שבעיקרה היא אכן מידה טובה, צריכה בכל אופן איזו בדיקה שנייה כדי לדעת אם משהו איננו מפרז בשימוש בה.

ישרי לב

כל הדברים הללו אמורים לגבי יושר בצדדים שונים: יושר בעסקים, יושר בהתייחסות אל הבריות, יושר בדיבור - אבל אין הם נוגעים לגדרם של "ישרי לב". ישרות הלב היא מידה בפני עצמה, שאיננה תואמת בדיוק ליושר המכאני-המעשי. בישרות הלב יש אלמנט מסוים של תמימות; לא תמימות שמחמת חוסר ידיעה, ולא תמימות מחמת היגררות אחרי מופעים חיצוניים. התכונה הזאת איננה באה בהכרח לידי ביטוי במופעים חיצוניים; הרבה פעמים היא הוויה פנימית, שאדם איננו מתחלק בה עם אחרים, אלא היא נובעת מתוך עצמיותו.

המידה 'יושר לב' ניתנת להבנה פשוטה ביותר מתוך התבוננות במידה ההופכית, שנקראת: "עיקשות לב" או "עקמומיות שבלב". העקמומיות הזאת היא מה שאיננו מניח לאדם לקבל דברים כמות שהם לאשורם - ומשום כך יש ספקות, קושיות, וגם קשיים, שיכולים להיות לאדם בדרכו; לא דווקא בדברים שהוא מביע, אלא גם במה שהוא חש בפני עצמו. ישרי לב הם אלו שאין בהם את הפיתולים או השברים שיש לרוב בני האדם. בתוך התכונה הזאת יש צדדים רבים, שכולם מגיעים משורש אחד: ישרות לב היא, שמסוגלים לקבל דברים כפשוטם, בלי לנסות לעקם אותם מאיזשהו

צורך פרטי; שלא מייצרים קושיות ותהיות על דברים שבעולם; שיכולים לקבל אנשים אחרים כמות שהם, ולא דווקא מחמת טיפשות או תמימות.

אלו שהם ישרי לב אינם בהכרח אנשים שחייהם מאושרים בכל צד. הם יכולים בוודאי להיות אנשים שחיים חיים סדורים וטובים, אבל הם יכולים להיות גם אלו שסובלים - בין סבלות הרוח, המשפחה או הגוף. ואולם, אותה תכונה פנימית של יושר לב, היא, במובן מסוים, מין יכולת של קבלה ושל קליטה של דברים. היכולת לראות מציאות מסוימת, במידה רבה, כמות שהיא; בלי לחפש את הפחתים שמתחת לדרכים, בלי לחפש את הרשעה שבבני אדם, בלי לתת לדאגה להרעיל את המציאות הנוכחית.

אותם אנשים שהם ישרי לב, יכולים להיראות בעיני אחרים, ביקורתיים יותר, כתמימים בצורה שלא תאומן; שהרי ישרי לב הם אלה שקודם כל מוכנים לקבל את הדברים - דברים טובים, וגם דברים פחות טובים - בלי לנסות לעוות אותם. יש בוודאי מידה כזאת, אצל אנשים שחסרה להם לגמרי היכולת של ביקורת ושל אבחנה, ייתכן שיש בכך סוג של תמימות שנמצא אצל ילד בעל פיגור. ואולם, ישרי לב אינם בהכרח חסרי דעת או חלושי דעת: הם יכולים להיות אנשים חכמים ונבונים, ואפילו בעלי כישרונות מבריקים, שבאיזשהו אופן מגיעים למסקנה שהם מוכנים לקבל מציאות בלי לעוות אותה. הר עשוי שיהיה בלתי סימטרי; בשושנה יכול להיות עלה אחד פגום; ובני אדם עשויים להיות, מבחינת המציאות שלהם, מלאים כתמים ונקבים. אנשים - ולא רק בעלי ביקורת - רואים כמובן את החסרונות, ומשתדלים להילחם בהם, לדחות אותם או לפחות להביע דעה ביקורתית עליהם. אבל יש מי שיכול לראות את הדברים ואפילו בבהירות רבה, עם כל מה שיש בהם, ולקבל אותם כמות שהם.

האנשים הביקורתיים והנמרצים עושים בלי ספק דברים טובים מרובים בעולם, משום שהם מנסים ליישר דברים, לשנות בני אדם, וכמובן - לשנות את העולם. ישרי לב בוודאי יכולים גם הם לתת יד לתיקון או לשכלול או ליצירה חדשה - אבל הם יכולים לקבל מציאות כמות שהיא.

יש אמנים יוצרים הבוחרים לעצמם את האובייקטים לטפל בהם, ויש כאלה שממציאים הוויות חדשות ומושלמות. ובכל מקום, בין בתחומים של יצירה אמנותית ובין באהבת נעורים של ילדה קטנה, קיימת נטייה ליצור דמויות מושלמות. לעומת זאת, אלו שיש להם יושר לב, יכולים גם לתאר דברים כמות שהם; בין שהם ציור של טבע דומם או פורטרט של אדם. במידה רבה, המעשים, כדרך שהם מסופרים בתנ"ך, יש בהם מן התכונה הזאת. בתנ"ך גם לגיבורים החיוביים יש חסרונות, ומאידך גם לאנשים השליליים יש מעלות, ומסופר עליהם באותו גדר של קבלה של המציאות. יכול להיות שהשופט של מעלה צריך לשפוט, אבל התיאור של מטה הוא: כך הם פני הדברים; ומי

יודע, אולי משום כך אמרו חכמים שלספר התורה יש שם נרדף: "ספר הישר"..

כשהכתוב אומר: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" (תהילים צז,א) הוא במובן מסוים מגדיר את ההבדל בין ישרי לב וצדיקים, וגם, במפתיע, מעמיד כנראה את ישרי הלב מעל לצדיקים. הצדיקים יכולים להיות מסוגים שונים; רבים מהם אנשים שסובלים ייסורים בגלל המציאות של העולם, אחדים מהם עושים דברים כדי לשנות, לתקן, לשפר. במציאות של העולם הזה יש להם רק "אור זרוע" - שיצמח לעתיד לבוא. ישרי לב, באשר הם ישרי לב, גם כשהם חיים בתוך סבל ובעיות, משום שיש בתוכם, בלבם, היכולת לקבלה פנימית - הם תמיד בשמחה.

איך אדם נהיה ישר לב? אני צריך לא לרצות לתקן, לעשות שהפגמים וחוסר השלמות לא יציקו לי. לזכור מי עשה את כל אלה. לדאוג שמי שאני יודע שהוא גנב פשוט לא יגנוב ממני. ללמוד להכיל דברים כמו שהם - זו עבודה קשה! לא לשפוט ולא לתת ציונים.

עץ הדעת ועץ החיים

ה"דינר" השנתי השמיני, ירושלים,

אור לי"ד בתשרי התשס"א

המציאות העכשווית, עם המהומה, עם
הלהבה, עם הסכנה ועם הדם שנשפך.

אינני רוצה לדבר על פוליטיקה, ולא משום
שהפוליטיקה בכללה היא בגדר מוקצה
מחמת מיאוס; אדרבה, היא חלק ממה
שכולנו חיים בתוכו. במקום כמו שלנו, אדם
שרוצה להתנתק ממנה הוא בגדר "הפורש
מדרכי ציבור". ובכל זאת בחרתי לדבר על
נושא אחר לגמרי, שלמרות זאת יש לו קשר
פנימי עם ההווה. אני מאמין ששורשיהם
של דברים אינם תמיד ניכרים לעין; לא פעם
שורשי הדברים נמצאים הרבה יותר עמוק,
ולפעמים הם עשויים להיראות מופשטים
לגמרי. גם הדברים שאדבר עליהם כעת
ייראו, אולי, מופשטים, ואולם לדעתי יש
להם קשר עם החיים העכשוויים. הקשר
הזה איננו קשר של מסתורין, אלא קשר
ישיר בין פגמי המוח, הלב וההכרה לבין מה
שמתרחש בתוך המציאות.

הנושא שעליו אני רוצה לדבר הוא המושג
"תחכום". המלה הזו, שאינני סובל אותה,
היא מלה חדשה למדי בשפה העברית.
עצם הימצאותה בשפה הוא דבר מפתיע,
שהרי בשפה העברית מציינות די הרבה
מלים את מושג החכמה: בינה, דעת,

בתוך אוקיינוס הדם והאש שאנו מוקפים בו
יש פה ושם איזה אי בודד, מנותק לכאורה.
הנה אנחנו יושבים ומדברים כאן על תורה,
מצוות ומעשים טובים. מצד מסוים אולי
נעים להרגיש שיש אי כזה של שלוה
בתוך כל המהומה שמסביבנו. אך נשאלת
השאלה האם ראוי, בזמן כזה, לשבת בתוך
מין בועה כזו של עולם שכולו טוב.

הרמב"ם (בהלכות תשובה, פרק ג', הלכה
ו') מונה רשימה של אנשים שאין להם
חלק לעולם הבא: "המינים והאפיקורסין
והכופרים בתורה" ועוד. בתוך הרשימה הזו
יש אחד, שבדרך-כלל אינו זוכה להבלטה
יתירה: "הפורש מדרכי ציבור". אדם כזה,
אומר הרמב"ם, ייתכן שאין בו שום פגם,
לא באמונה ולא במעשה, ואי-אפשר
להצביע בבירור על שום סעיף בשולחן
ערוך שהוא עבר עליו. אבל הוא אינו רוצה
להיות שותף עם כלל ישראל, לא בצרותיו
ולא בשמחותיו; הוא אומר: תנו לי לחיות
לבד. ומשום כך אין לו חלק לעולם הבא, הוא
נזרק החוצה לעולם ועד. כדי שלא להיות
במדרגה הזו עלינו לדעת, שגם ה"פינות
של שקט" קיימות מתוך מגע ומאבק עם
הרעש מסביב. לכן, אל לנו להיות בשתיקה
של בידוד; עלינו להרגיש שאנו חיים בתוך

השכל, תבונה, ועוד ועוד. המלה "תחכום" היא בעצם יבוא, ניסיון למצוא תרגום למלה האנגלית - sophistication - מלה שגם אותה אינני סובל.

התחכום הורס את האפשרות לשוחח שיחה פשוטה, לומר אמירה פשוטה, לגעת בדברים היסודיים ביותר של המציאות. מרוב תחכום, מרוב הסברים - כבר אין יודעים מה נכון ומה אינו נכון.

כאן על עצם מציאותו של המושג הזה, ולא על ריבוי האופנים שבהם הוא נכנס – לפעמים בסערה ולפעמים בזחילה – לתוך החיים הממשיים. אך אדבר בעיקר על נקודה אחת, והיא – כיצד התחכום דוחק מן השיחה, ואפילו מן המחשבה, דברים בסיסיים. התחכום הורס את האפשרות לשוחח שיחה פשוטה, לומר אמירה פשוטה, לגעת בדברים היסודיים ביותר של המציאות. מרוב תחכום, מרוב הסברים – ולא משנה באיזה סגנון הם נעשים – כבר אין יודעים מה נכון ומה אינו נכון, שוכחים מהי אמת ומהו שקר, מה זה – בפשטות – "אני שונא", "אני אוהב". במקום זה נגררים לתוך ערמה של דיבורים מסובכים ומפותלים המנותקים לגמרי מן המציאות, מהחוויות ומהרגשות האמיתיים. ואז, לאחר התחכום, אין עוד צורך להכחיש את הדברים הבסיסיים או להתכחש להם. האדם נעשה כל כך מתוחכם, עד שאינו מאמין עוד בשום דבר, וגם אינו מבין עוד שום דבר.

כתוצאה מזה, דברים שהיו צריכים להיות בסיסיים ופשוטים ביותר, לא רק מפסיקים להיות מובנים מאליהם, אלא גם נעשים בלתי מובנים לחלוטין. אני מתכוון למלים בסיסיות כמו: "אני מאמין", "אני מפחד", "אני יהודי". אפשר לבוא ולהסביר את הדברים האלה באריכות רבה, עם או בלי מראי מקומות, במשפטים מסובכים שאיש לא יבין; שהרי זהו חלק מן התחכום. התחכום, שלא כמו הסופיסטיקה, איננו ניסיון להטעות את המחשבה. ואולם התחכום הוא מעין עשייה מתמשכת,

המקום היחידי בתורה שבו אפשר, אולי, לומר שיש משהו מקביל למלה הזו, הוא בראשית פרק ג', פסוק א'. שם נאמר: "והנחש היה ערום מכל חית השדה", ובלשון ימינו הייתי אומר: "הנחש היה מתוחכם". שהרי זה מה שהיה; הוא לא היה חכם או נבון; הוא היה מתוחכם, המתוחכם הראשון במציאות.

לא פשוט להגדיר מהו תחכום. לא אדבר

ואת החוויה של הדברים הבסיסיים ביותר.

התחכום הוא סם המוות ליהדות, משום שהוא עוקר ממנה את כל אותם דברים, שגם אם בחלקם הם, אולי, "פרימיטיביים", הם אמיתיים. לאיש המתחכם כבר אין ילדים – יש לו בובות משוכללות, לעתים אפילו חיות; אין לו חיים – יש לו מערכת של מכונות מורכבות. וכל התחכום הזה

**וכל התחכום הזה יוצר
מבנה שלם, שאותו אני
פוגש הרבה מאוד גם
בתוך החיים הדתיים
מרוב שכלול והסבר,
ועוד ניסיון להיות יותר
בהיר ויותר מבריק,
מאבדים את ההבנות
הבסיסיות על הדברים
היסודיים.**

יוצר מבנה שלם, שאותו אני פוגש הרבה מאוד גם בתוך החיים הדתיים: מרוב שכלול והסבר, ועוד ניסיון להיות יותר בהיר ויותר מבריק, מאבדים את ההבנות הבסיסיות על הדברים היסודיים. וזה קורה

שבה כורתים עצים פורחים ונושאי פרי, טוחנים אותם, עושים מהם נייר, ואחר כך מעמידים, במקומם, עצים ופורחים של נייר. האדם המתחכם ממיר את הדברים החיים בתחליפים הרבה יותר מורכבים, הרבה יותר מסובכים, הרבה יותר "חכמים" – ובתוך כך הוא מאבד את הקשר עם הדברים הבסיסיים.

התחכום הוא קללה שרובצת כיום בעיקר על אנשים משכילים, או אלה שרוצים להיות, או להיחשב, משכילים, בכל העולם כולו. פעם, לפני היות התחכום, אפשר היה ללכת לתערוכה, לראות ציור, ולהגיד: "זה יפה". עכשיו כבר אי-אפשר יותר לומר דבר כזה, כמו שגם אי-אפשר להגיד על משהו שהוא גועל נפש. צריך להסביר לאיזו תקופה בדיוק זה שייך, באיזה ד'אנר זה מצויר, והאם הד'אנר הזה הוא מיושן, מודרני, או פוסט מודרני; כיצד משתלבת תמונה זו עם יצירתם של ציירים אחרים, והאם משיכות המכחול הן מימין או משמאל. ואחרי כל אלה, אדם כבר מפסיק בעצם לדעת אם הדבר עצמו יפה או מכוער.

הדבר הזה נכון גם ביחס לדת, ואפילו יחסם אליה של אנשים דתיים – וזה כולל מספרים גדלים והולכים של אנשים כאלה. בימינו, הדתיים נעשים יותר ויותר מתוחכמים; הם מדברים בשפה ממושכלת וכותבים שירה וספרות ממושכלת. את היהדות מסבירים באופן מטפיזי ובאופן "קבלי", בצורה פיוטית ובצורה ספרותית, וכל ההסברים הללו דוחקים את המציאות הפשוטה של הדיבור והחשיבה על המלים הבסיסיות,

גם לאמוציות שלנו וגם לתגובות שלנו; כבר אי-אפשר לומר על שום דבר: "כמה זה טוב", כמו שגם אי-אפשר יותר לומר "פוי". האדם נעשה שבוי בסגנון הזה ובז'רגון הזה, והוא משתכלל, מתקשט ומתעדן עד כדי כך, ששום דבר של אמת כבר לא נשאר.

הדברים הללו הם עכשיו גם חלק מהשיח הציבורי-הפוליטי בארץ. בלי לדבר לא על ימין ולא על שמאל, אומר רק זאת: לפני היותנו מתוחכמים ידענו שיש דבר שנקרא "ארץ ישראל", יהיה אשר יהיה; עכשיו אנחנו כל כך מתוחכמים, שכבר איננו יודעים על קיומו של הדבר הזה. היה גם זמן שידענו שיש דבר כזה שקוראים לו "איוב". עכשיו אין עוד איוב; במקום זה יש שִׁפְעַת מלים הרבה יותר מורכבת, עדינה ומשובללת, עד שכבר אין יודעים מהו "איוב" ומהו "ידיד". והדברים הללו יש להם השלכות על החיים ועל המסקנות שאנחנו מסיקים.

אם נחזור אל הנחש נראה, שבתחום הזה יש משהו שהוא אי-רלבנטי לאמיתו, מיסודו. הבה נבחן את השיחה בין הנחש לחווה. את הנחש אמנם קשה לתאר, אבל ברור שהוא לא היה יצור פשוט וקטן ממחלקת הזוחלים. הוא היה מאוד אלגנטי, שופע קסם, וכה משכיל ומתוחכם. ומולו חווה, שהתלמוד אמנם מעיד עליה שהייתה יפהפייה, אבל ככל הנראה הייתה חסרת תרבות, בלי שום תחכום. בין שני אלה מתרחש דו-שיח. הנחש מציע לה לאכול מן הפרי, והיא אומרת לו בשפה הכי פשוטה: "זה אסור!". אבל מלה כמו "אסור" הוא

יצאה כבר מהשיח המתוחכם; האנשים המתוחכמים כבר אינם יודעים שיש מלה כמו "אסור", "לא". והנה, במקום לדבר על העניין עצמו, הנחש מתחיל לברר אתה מהי המוטיבציה של מי שאסר: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו" – מה גרם לו להגיד דבר כזה. וחווה המסכנה, קודם לכן היא ידעה שיש דברים שמותר ודברים שאסור;

עכשיו היא כבר לא יודעת. אמנם הנחש לא אומר לה שהכל מותר; אבל הוא מסביר לה: תראי, יש כאן עולם יותר מורכב, יותר מתוחכם, יותר משכיל. והוא מפתה אותה להיכנס אל העולם הזה: אכלי אותו.

אכן, אם תסתכלו איך נחש – אפילו נחש של היום – נע, תבינו מה זה תחכום. הנחש איננו הולך בקו ישר, הוא אינו מסוגל לכך. הילוכו של נחש הוא אחד הדברים הכי יפים שיש, משהו בין תנועה של גל לתנועה של ריקוד. אבל זה נחש, וזה הורג. שכן הפרי – לא הפרי של עץ הדעת, אלא הפרי של הנחש – הוא מוות, המתה גמורה של יחסי אדם, של הבנה והרגשה בדברים הכי בסיסים.

פעם ידעו כולם – אנשים פשוטים ולא פשוטים כאחד – שצריך לקום בבוקר ולהתפלל שחרית. אדם אולי לא ידע למה, אף אחד לא סיפק לו הסברים דקים ומעודנים לא על הוויבראציות ולא על המטפיסיקה של הדבר זה; אבל הוא ידע שהוא צריך לקום ולרוץ. היום הוא כבר איננו יודע זאת, מפני שהוא מתוחכם. והתחכום הזה הורג. לכאורה, התחכום בא להוסיף מבני-על של מחשבה יותר

חמלה – אלה נותנים לחכמה ולכבוד את הגרגיר הקטן, וההכרחי כל כך, של חיים.

ובאמת, מה מנע, בעצם, מאדם הראשון לשלוח את ידו ולאכול מעץ החיים? אני מתאר לעצמי שעץ החיים לא היה יותר קשה להשגה מעץ הדעת; בעצם, שני העצים היו סמוכים זה לזה, באמצע הגן. אבל אחרי שאדם אכל מהפרי של עץ הדעת, הוא כבר לא יכול היה לדעת איפה נמצא עץ החיים. ייתכן מאוד שעץ החיים עמד מולו, לידו ממש – והוא לא העלה בדעתו שזה זה. הוא חשב לעצמו: עץ החיים לא יכול להיות העץ הקטן והעלוב הזה שלידי; הוא צריך להיות משהו הרבה יותר משוכלל ומתוחכם. הוא לא שלח ידו באותו רגע לעץ החיים; הוא היה בטוח שצריך לעשות תרגילי ריכוז והתבוננות ולקרוא הרבה ספרות מקצועית (שעדיין לא נכתבה). ולכן הוא עדיין נמצא כל כך רחוק מעץ החיים.

כבר אמרתי שאינני רוצה לדבר על פוליטיקה ולא על ההווה; אני רוצה לדבר רק על דבר אחד: על הצורך לחזור ולהתקשר מחדש אל הדברים הבסיסיים, אל נקודות האמת, נקודות האחיזה, שהן השורשים של הקיום, הדברים הכי פשוטים: "טוב", "רע", "יפה", "מכוער", "אני אוהב", "אני שונא", "זו המולדת שלי", "זאת היא הדת שלי", "כך צריך לעשות". אני יודע שהדברים המאוד פשוטים הללו הם לא לפי ה"מודה" האחרונה. ואף על פי כן, אם אנחנו רוצים לחיות – בואו, לפני שתחול עלינו קללת הנחש, שנוכל להמשיך, שנוכל להיאחז בעץ החיים.

מעודנת, יותר דקה; ואם כן, מדוע לא לבנות את המגדלים הללו ורוקוקו, עם פיליגרב של מחשבה? אבל מסתבר שהמגדלים הללו הורסים את הבסיס שממנו הם צמחו. הם הורסים את התפיסות הבסיסיות של "לא", "כן", "אני בעד", "אני נגד" – את כל אותם

**יש צורך לחזור
וללהתקשר מחדש אל
הדברים הבסיסיים, אל
נקודות האמת, נקודות
האחיזה, שהן השורשים
של הקיום, הדברים
הכי פשוטים: "טוב",
"רע", "יפה", "מכוער",
"אני אוהב"...**

דברים שהם פשוטים מאוד, בסיסיים מאוד, אלמנטריים, אפילו קצת מטופשים – אבל הם-הם החיים.

בספר החכם, ספר קהלת, נאמרים הדברים בתמציתיות: "יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט" (קהלת יא). יש גדולה בכבוד ויש תפארת בחכמה, אבל שני אלה גם יחד יכולים לקפוא ולגווע בגלל מחסור בחיות פנימית. "סכלות מעט" של רגש פשוט, קצת תמים, קצת תם: אהבה, אבהות,

שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקוע

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

